

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: **«СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
УКРАЇНИ ТА ЄС»**

Виконала:
студентка 2 курсу групи УОз-61
спеціальності «Міжнародні економічні
відносини»
освітньої програми «Міжнародні
економічні відносини»
другого (магістерського) рівня
вищої освіти

Буданова В. Р.

Керівник:

к.е.н., доц. Коваленко Р.С.

Рецензент:

Харків – 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 292 - «Міжнародні економічні відносини»
Освітня програма – «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин
імені Артура Голікова
Надія КАЗАКОВА

«__» _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА

Буданової Валерії Русланівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Сучасний стан та перспективи торговельно-економічного співробітництва України та ЄС

керівник роботи к.е.н., доц. Коваленко Роман Сергійович

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «02» лютого 2023р. № 4002-5/236

2. Строк подання студентом роботи 15.11.2023

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

дослідити торговельно-економічне співробітництво як наукову категорію;
визначити сучасні форми та види торговельно-економічного співробітництва;
розглянути методи дослідження торговельно-економічного співробітництва
України та ЄС; охарактеризувати торговельну складову двосторонніх
економічних відносин України та ЄС; проаналізувати інвестиційну складову
торговельно-економічного співробітництва України та ЄС; провести аналіз
науково-технічного співробітництва України та ЄС; дослідити перспективи
економічного співробітництва між Україною та ЄС в умовах російської агресії
проти України; визначити перспективи гуманітарного та військового

співробітництва України та ЄС; проаналізувати можливості євроінтеграції України як парадигми торговельно-економічного співробітництва з ЄС.

4. План роботи:

№ з/п	Назви етапів роботи
1.	Розділ 1. Теоретико-методичні основи дослідження торговельно-економічного співробітництва.
2.	Розділ 2. Сучасний стан торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.
3.	Розділ 3. Перспективи розвитку торговельно-економічних відносин України та ЄС.

5. Дата видачі завдання: 15.12.2022

Студент _____ В. Р. Буданова

Керівник роботи _____ Р. С. Коваленко

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Теоретико-методичні основи дослідження торговельно-економічного співробітництва	8
1.1. Торговельно-економічне співробітництво як наукова категорія.....	8
1.2. Сучасні форми та види торговельно-економічного співробітництва.....	14
1.3.Методи дослідження торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.....	23
Висновки до першого розділу.....	26
Розділ 2. Сучасний стан торговельно-економічного співробітництва України та ЄС	28
2.1. Торговельна складова двосторонніх економічних відносин України та ЄС.....	28
2.2. Інвестиційна складова економічного співробітництва України та ЄС.....	39
2.3. Науково-технічне співробітництво України та ЄС.....	47
Висновки до другого розділу.....	56
Розділ 3. Перспективи розвитку торговельно-економічних відносин України та ЄС	58
3.1. Перспективи економічного співробітництва між Україною та ЄС в умовах російської агресії проти України.....	58
3.2. Гуманітарне та військове співробітництво України та ЄС.....	66
3.3. Євроінтеграція України як парадигма торговельно-економічного співробітництва з ЄС.....	71
Висновки до третього розділу.....	78
Висновки	80
Список використаних джерел	83

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Сучасні умови розвитку економіки світу можна спостерігати у поступовому зростанні масштабу зовнішньоекономічних відносин між країнами, через що виникає необхідність у розробці нових підходів до досліджень міжнародних відносин між державами. Країни беруть участь у складній системі зовнішньоекономічних відносин, що мають динамічний розвиток за умови глобалізаційних процесів.

Європейський Союз наразі вважається одним з головних торговельно-економічних партнерів України. Тенденції розвитку економічної співпраці має важливе значення для зовнішньоекономічної діяльності нашої країни, а також відіграє роль основного чинника євроінтеграції України до системи перспективних світових господарських відносин.

Наразі серед основних завдань України можна виділити інтеграцію до європейських сфер, що має великий вплив на тенденцію розвитку української економіки та соціально-культурної сфери держави. Розвиток торговельно-економічної співпраці України та ЄС, а також збільшення обсягу експортно-імпортних операцій, процес виходу на міжнародні ринки та поліпшення інвестиційної співпраці мають найпривабливіші перспективи для української економіки.

Ступінь вивченості проблематики. Стрімкий розвиток торговельно-економічного співробітництва України та ЄС, а також дослідження проблем та перспектив торговельної співпраці української держави з Європейським Союзом розглянуті у наукових працях вітчизняних науковців та економістів загальносвітового рівня.

Дослідженню теоретико-методичних основ та перспектив розвитку торговельно-економічних відносин України та ЄС присвячено чимала кількість наукових робіт вітчизняних та зарубіжних дослідників і економістів.

Теоретико-методичні засади дослідження становлення та розвитку зовнішньоекономічних відносин були сформовані наступними зарубіжними економістами: П. Кругман, К. Лангастер, М. Мелітц, А. Сміт, Д. Рікардо, В. Олін, Е. Хекшер та ін.

До вітчизняних вчених-економістів, що досліджували питання міжнародної торгівлі, можна віднести наступних діячів: І. Ю. Матюшенко, С. В. Беренда, В. В. Рєзніков, Н. Казакова, Л. Григорова-Беренда, Д. Долгова, Б. Дідковська, І. Бураковський, А. Соколовський, О. Шнирков, В. Кулішов та інших.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є визначення особливостей та перспектив розвитку торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.

Для досягнення заданої мети в роботі були поставлені такі **завдання**:

- дослідити торговельно-економічне співробітництво як наукову категорію;
- визначити сучасні форми та види торговельно-економічного співробітництва;
- розглянути методи дослідження торговельно-економічного співробітництва України та ЄС;
- охарактеризувати торговельну складову двосторонніх економічних відносин України та ЄС;
- проаналізувати інвестиційну складову економічного співробітництва України та ЄС;
- провести аналіз науково-технічного співробітництва України та ЄС;
- дослідити перспективи економічного співробітництва між Україною та ЄС в умовах російської агресії проти України;
- визначити перспективи гуманітарного та військового співробітництва України та ЄС;

– проаналізувати можливості євроінтеграції України як парадигми торговельно-економічного співробітництва з ЄС.

Об’єктом дослідження є розвиток торговельно-економічного співробітництва між країнами.

Предметом дослідження є торговельно-економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом.

Методи дослідження. Методика дослідження торговельно-економічного співробітництва України та ЄС базується на підході визначення теоретичної та аналітичної частини дослідження зовнішньоекономічних зв’язків в сфері торгівлі. Досліджуючи тенденції розвитку економічного співробітництва України та ЄС в історичному вимірюванні, ми використовували історичний та історико-логічний метод. В аналітичному розділі роботи статистична інформація була зібрана та проаналізована, використовуючи метод аналізу та синтезу. Далі, завдяки методам індукції та дедукції ми визначили перспективні напрями розвитку торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.

Інформаційною базою нашої кваліфікаційної роботи, а саме базою відбору статистичної інформації стали матеріали провідних світових організацій, а саме: ООН, ЄС, ЮНКТАД, МВФ, Світовий банк, Всесвітній економічний форум, органи державної статистики України, а також дослідження вчених, періодичних видань економічної науки за темою розвитку торговельно-економічного співробітництва.

Апробація матеріалів дослідження. Кваліфікаційна робота магістра пройшла апробацію під час науково-практичної конференції «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» 21 квітня 2023 року в ХНУ ім. В. Н. Каразіна, де було опубліковано тези на тему: «Перспективні напрями розвитку системи торгівлі послугами між Україною та Францією».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з: вступу, трьох розділів, висновків та додатків. Обсяг роботи – 89 сторінок друкованого

тексту, що включає 8 рисунків, 11 таблиць. Список використаних джерел має 60 найменувань, 21 з яких – електронні джерела.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

1.1. Торговельно-економічне співробітництво як наукова категорія

Наразі торгівля займає одне з найбільш важливих, особливих та визначальних місць у структурі національних економік, а також міжнародних економічних відносинах. Процес торгівлі здійснюється завдяки опосередкуванням товарно-грошового обміну у великих діапазонах, що має великий вплив на збільшення чинників економічного зростання. Зовнішня торгівля грає велику роль у втіленні соціальної політики та в утворенні як правового, так і конкурентного середовищ. Отже, торгівля є видом діяльності, що пов'язана з купівлею та продажами як товарів, так і послуг.

В системі МЕВ торговельно-економічні відносини (або торговельно-економічне співробітництво) мають велике значення, яке впливає не тільки на економічний розвиток держави, а й також на соціальну та політичну політику.

Міжнародні економічні відносини визначаються як система економічної взаємодії між країнами світу, за допомогою виробництва, обміну та споживання товарів і послуг, що базуються на основі міжнародного поділу праці [9].

Якщо мова йде про «зовнішню торгівлю», то поняття можна визначати як операцію взаємодії між однією лише країною по відношенню до інших, яка характеризується зовнішньоекономічною діяльністю: експортом та імпортом товарів та послуг.

Міжнародна (або світова) торгівля має більш масштабне поняття, оскільки система базується на обмінному процесі між країнами товарами та альтернативними продуктами людської праці.

Отже, міжнародний ринок характеризується як система, що складається з національних економік світу, які пов'язані між собою

зовнішньоторговельними відносинами, заснованими на міжнародному поділі праці [7].

Систему МЕВ формують три відносно самостійні підсистеми: техніко-економічні, організаційно-економічні та соціально-економічні відносини. Міжнародні техніко-економічні відносини утворюються за допомогою суспільного поділу праці, відповідають за спеціалізацію, кооперування, концентрацію виробництва, а також обміну діяльності між суб'єктами у процесі міжнародного виробництва. Міжнародні організаційно-економічні відносини є відносинами між суб'єктами, що стосуються організації виробництва (а також обміну, розподілу та споживання), матеріальних благ та послуг, вивчення світового ринку тощо. Міжнародні соціально-економічні відносини визначаються як відносини економічної власності, що формуються між суб'єктами МЕВ у процесі привласнення, засобів виробництва, товарів і послуг, продуктів інтелектуальної власності тощо.

Вищезазначені форми мають великий вплив одна на одну та є тісно пов'язаними між собою, оскільки за допомогою них відбувається розвиток цілої системи МЕВ. Наприклад, на основі торгівлі виникають умови для міжнародних інвестицій, а торговельні відносини та міграція робочої сили виникає внаслідок міжнародного руху капіталу. Проте центром зовнішньо господарських відносин залишається міжнародна торгівля товарами та послугами, оскільки вона характеризується як матеріальна основа інших форм МЕВ і є спрямованою на ріст інтеграції світового господарства.

Світове торговельно-економічне співробітництво поєднує в собі всі форми відносин між суб'єктами МЕВ, в основі яких лежить міжнародна торгівля. Отже міжнародну торгівлю можна визначати як парадигму розвитку торговельно-економічного співробітництва держав.

Міжнародну торгівлю можна охарактеризувати як систему, що базується на міжнародних товарно-грошових відносинах і представляє собою комплекс зовнішньої торгівлі товарами та послугами різних держав світу.

Світова торгівля товарами являє собою історично першу і головну сферу МЕВ вона виникла ще у часи зародження міжнародного ринку у XVI-XVIII ст.. Лише вкінці XX ст. фінансові операції стали відігравати провідну роль у становленні системи світової економіки. Наразі значення світової торгівлі є суттєвим, оскільки її обсяги невідпинно зростають. Вдосконалення світової економіки є неможливим без важливого фактору – розвитку торговельно-економічного співробітництва. Динамічний розвиток світової торгівлі зумовлений процесом посилення лібералізації зовнішньоекономічних відносин, зростанням попиту на промислові товари та послуги, розвитком спеціалізації та кооперації на світовому масштабі, а також високими темпами розвитку індустріальних країн. Наразі на частку торгівлі припадає близько 80% всього обсягу МЕВ.

Навіть попри динамічне зростання міжнародної торгівлі, існують певні коливання, які характеризуються сповільненням розвитку світової торгівлі, що є причиною економічних криз, загостреними енергетичними кризами, великою нестачею ресурсів та сировини й іншими світовими проблемами.

Отже, можна відокремити тенденції, які сприяли розвитку та необхідності світової торгівлі між резидентами держав:

- Нерівномірний розвиток окремих сфер діяльності та галузей у країнах спричинила необхідність міжнародної торгівлі. Якщо розглядати детальніше, то виникає необхідність реалізації товарів та послуг на зовнішньому ринкові та потреба в їх отриманні відповідно ззовні.

- Динаміка до постійного розвитку розмірів підприємства, оскільки внутрішній ринок не є достатньо широким, тому його місткість є обмеженою платоспроможною потребою населення. Іншими словами, виробництво розвивається та розширюється, через що підприємці держав претендують на зовнішній ринок.

- Потреба в отриманні високого прибутку, використовуючи дешеву робочу силу, а також сировину з країн, що розвиваються.

– Еволюція в техніці та технологіях виробництва, а також інноваційні процеси в транспортному середовищі.

Світова торгівля відіграє передову роль у розвитку держави. Беручи участь у торговельно-економічному співробітництві відбувається не просто переміщення товарів і послуг через митні кордони, міжнародна торгівля відіграє набагато важливіше значення. Наприклад, з'являється можливість імпорту товарів, виробництво яких затрачує чималу кількість лімітованих для держави ресурсів. Також в учасників міжнародної торгівлі виникає можливість експорту товарів, для виробництва яких потребується споживання ресурсів, які держава має у необмеженій кількості. Тобто при цьому відбувається економічний ефект на великому масштабі виробництва, за рахунок спеціалізації на вузькому асортименті товарів.

За допомогою міжнародної торгівлі споживачі імпортують товари за більш дешевою ціною або кращою якістю, якщо порівнювати з вітчизняними. Перевагою міжнародної торгівлі може служити імпорт сировини та промислових товарів, що може знизити внутрішні затрати на виробництво, а також за рахунок цього дає можливість відмовитися випускати вироби, виробництво яких підпорядковане виключно іноземним постачальникам. У міжнародній торгівлі для споживачів значну роль відіграє експорт вітчизняних товарів та послуг, що дає можливість розширити зовнішньоторговельні зв'язки та розвивати економічно-торговельне співробітництво, що сприятиме розвитку економіки країни в цілому.

В такому випадку за рахунок міжнародної торгівлі відбувається збільшення обсягів продажу і прибутку у разі експорту товарів і послуг, а у разі імпорту – можливість уникнення обмежень національного ринку, скорочуючи затрати на виготовлення та підвищуючи якість виготовленої продукції.

Основними учасниками торговельно-економічного співробітництва можуть бути:

Рис. 1.1. Основні учасники торговельно-економічного співробітництва [24]

На сучасному етапі міжнародне торговельно-економічне співробітництво являє собою важливу сферу в економіці будь-якої держави, оскільки збільшується вплив міжнародної торгівлі на світовий економічний розвиток.

Значення міжнародної торгівлі в економіці будь-якої держави постійно зростає, навіть попри те, що зовнішньоторговельні зв'язки не є стійкими через зовнішні чинники. Ось чому постійно відбуваються зміни в структурі товарообігу, а також в напрямках зовнішньоторговельних відносин.

Наразі в структурі світової торгівлі різко змінюється попит на сировину і зростає частка попиту на готові вироби та послуги. Можна стверджувати, що в товарній структурі експорту світу близько 2/3 частини становить продукція обробної промисловості, і менше 1/3 частини відноситься до сировини та продовольчих товарів [16].

Існують сучасні чисельні та багатосторонні фактори, що впливають на зміни в тенденції розвитку товарної та географічної структури світової торгівлі, до яких можна віднести [24]:

- Зростання стійких економічних відносин країни зі світовим господарством через посилення міжнародного поділу праці держави та посиленні інтернаціоналізації світового господарства.

– НТП та інноваційний розвиток технологій, що сприяли створенню гнучких виробничих структур, а також стали наслідками структурних змін у ринковій економіці.

– Активізація діяльності ТНК на світовому ринці стала наслідком концентрації та централізації виробництва і капіталу як на національному, так і на міжнародному ринках.

– Посилення експортного потенціалу та збільшення торговельного обороту на міжнародному рівні стали наслідками зростання масштабів прямих інвестицій та вивозу капіталу.

– Зміцнення процесу лібералізації міжнародної торгівлі через розвиток міжнародних економічних організацій, а також Світової організації торгівлі, принципи якої взято за основу.

– Створення нових незалежних країн після розпаду радянської системи міжнародної торгівлі мали позитивний вплив на розширення зовнішньоекономічних відносин та світової торгівлі в цілому.

– Розширення та збільшення чисельності зони вільної торгівлі та митного союзу стали наслідками посилення інтеграційних процесів, що сприяли усуненню регіональних бар'єрів [39].

Отже, вищезазначені чинники визначають динаміку розвитку сучасної світової торгівлі, що в свою чергу підштовхує до поступового розширення національної та міжнародної економіки у світі, збільшує показники відкритості економіки країн тощо.

Активність країн у світовій торгівлі є першочерговою ознакою участі кожної держави в МЕВ і визначається вона за допомогою певних економічних показників: імпортової квоти, експортної квоти, структури експорту, структури імпорту, співвідношення елементів однієї держави у світовому виробництві ВВП та ВНП, а також частки у торгівлі на міжнародному ринку.

Важливе значення у формуванні та регулюванні торговельно-економічного співробітництва мають багатосторонні угоди [3]:

- ГАТТ (Генеральна угода з тарифів і торгівлі);
- СОТ (Світова організація торгівлі);
- ГАТС (Генеральна угода про торгівлю послугами);
- ТРІПС (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності).

Отже, унікальністю сучасних торговельно-економічних зв'язків між державами є охоплення усіх регіонів світу, незважаючи на рівень їх економічного розвитку, політичного устрою та територіального розміщення.

1.2. Сучасні форми та види торговельно-економічного співробітництва

Торговельно-економічне співробітництво базується на міжнародній торгівлі, яка в свою чергу має різноманітні форми, в залежності від предмета та характеру здійснення зовнішньоторговельних операцій.

Форми міжнародної торгівлі класифікують здебільшого за наступними ознаками: предметом торгівлі, а також способом та організацією взаємних відносин між країнами-партнерами. За допомогою аналізу сучасних форм та видів торговельно-економічного співробітництва можна більш детально визначити обсяг і структуру торгівлі однієї держави, групи держав і світу. Для встановлення вигідних зв'язків за допомогою форм міжнародної торгівлі можна охарактеризувати й сформулювати переваги й недоліки для країни-експортера або країни-імпортера.

Що стосується предмета торгівлі, визначаються наступні форми торговельно-економічного співробітництва:

1. Торгівля промисловою продукцією, машинно-технічними товарами, устаткуванням, продукцією широкого вжитку. Така форма міжнародної торгівлі може відбуватися наступним чином:

– Торгівля готовими товарами, до яких можна віднести поставку машин і устаткування, що має готовий вид для експлуатації. До такого виду можна віднести транспорт, продукцію верстатобудування, технічні товари, які мають культурно-побутове призначення. Світова торгівля готовою продукцією має певні властивості, серед яких варто відзначити наступні: динамічний ріст експортно-імпортних операцій готової продукції, порівнюючи з торгівлею сировинних та аграрних продуктів; динамічний ріст величини міжнародного виробництва готової продукції має більше значення на світовому рівні, ніж обсяг виробництва товарів сировинної галузі; поставки машинно-технічної готової продукції може призвести до взаємного функціонування між резидентами країн: наприклад, з'являється потреба у технічному обслуговуванні, забезпеченні частинами, монтажі та пускові устаткування в користуванні тощо. Отже, міжнародна торгівля готовою продукцією стимулює взаємодію партнерів, що є вигідною і експортерам, і імпортерам для досягнення економічних результатів.

– Торгівля продукцією, що має розібраний стан. Вид міжнародної торгівлі, що найчастіше застосовується у автомобільній індустрії (оскільки близько 40-50% автомобілів та іншої машинно-технічної продукції у розібраному вигляді становить на міжнародному ринку). Розвиток саме цієї галузі зумовлений властивостями міжнародного поділу праці на сучасному світовому ринку. Оскільки сучасні умови стимулюють поділ процесу виробництва на окремі операції, через що створюються нові самостійні ланки, між якими потім виникає процес обміну єдиного технологічного циклу їхнього виробу. Експорт готового продукту, що має розібраний стан, стимулює конкурентоспроможність виробу, впливає на зменшення транспортних витрат, оскільки вузли та деталі є компактним вантажем, переборює митні та адміністративні протекціоністські межі, що обмежують імпорт готових виробів. Імпорт таких виробів у розібраному вигляді проводиться за зниженим

митом, що може сприяти розширенню національних галузей та росту зайнятості робочої сили.

– Торгівля комплектним устаткуванням. Промислове або інше підприємство, окремий цех або установку, що складають готовий технологічний комплекс або самостійну частину називається комплектним об'єктом. Виходячи з цього, набори, що є органічно пов'язаними єдиними технологічними процесами машин та устаткувань, що можуть забезпечити випуск готового продукту, можна вважати комплектними устаткуваннями. До даної форми міжнародної торгівлі можна віднести технологічні документації, що включають в себе інженерно-консультаційні послуги, технічні послуги (наприклад, навчання спеціалістів) тощо. Частка торгівлі комплектним устаткуванням становить від 10 до 15% від загального обсягу міжнародного експорту. Дана форма торговельно-економічного співробітництва зосереджена у промислово-розвинутих державах, а також в країнах, що розвиваються, наприклад, у Бразилії, Індії, Аргентині та Мексиці.

Стандартна міжнародна торговельна класифікація є класифікацією ООН, яку використовують для того, щоб порівняти товари та промислову продукцію в міжнародній торгівлі, а також для визначення статистики вартості і обсягів експорту та імпорту товарів. Відповідно до даної класифікації до міжнародної торгівлі промислової продукції можна віднести наступні категорії: «Хімічні продукти», «Машини, устаткування і транспортні засоби», а також «Оброблені вироби, класифіковані переважно за матеріалами» й «Різні готові вироби». За структурою експортно-імпортних операцій промисловою продукцією переважне місце займає група «Машини, устаткування і транспортні засоби», на яку припадає близько 52% світової торгівлі, «Оброблені вироби, класифіковані переважно за матеріалами» й «Різні готові вироби» займають приблизно 35,8%, «Хімічні продукти» складають приблизно 12,2% від міжнародної частки торгівлі.

Оскільки більшу частку міжнародної торгівлі промисловою продукцією складає група «Машини, устаткування і транспортні засоби», це вказує на сучасний рівень виробництва та наукоємності продуктів у країні, на яких зосереджена її спеціалізація.

Торгівля промисловою продукцією набуває певних властивостей, які викликані новими стандартами світового ринку. Наприклад, спостерігається вдосконалення та розвиток нових, більш ефективних конструкційних та інструментальних матеріалів у машинобудуванні, торговельна політика країн є спрямованою на посилення експортної операції машинно-технічних товарів та захист національних товаровиробників, одиничні продажі переходять до системних, оскільки до основної продукції рекомендується ще комплектуючі та супутні вироби тощо [4].

2. Наступною формою торговельно-економічного співробітництва може бути торгівля сировинною продукцією. Сировину можна визначати як продукт видобувної індустрії та сільського господарства. До сировинної продукції можна віднести мінеральну сировину, чорні й кольорові метали, сільськогосподарську сировину рослинного й тваринного походження, а також продукцію їх первинної переробки, продовольчі та промислові товари.

Міжнародне торговельно-економічне співробітництво може характеризуватися певними властивостями [9]:

– На попит та пропозицію на сировинну продукцію переважно впливають кліматичні умови, природні запаси, політико-економічні кризи, насамперед в найбільш важливих сировинних регіонах. Ось чому можна стверджувати, що торговельна політика сировинною продукцією може характеризуватися нестабільним ринком.

– Досягнення домінуючого становища на ринку товарів характеризується установленням найбільшими торговельними і промисловими компаніями монополю високих цін на сировинному ринку.

– Підвищення вимог імпортерів відповідно до екологічної безпеки виробів, що постачаються тощо.

3. Торгівля послугами є наступною формою торговельно-економічного співробітництва, що стосується предмету торгівлі. Послуга є специфічним продуктом праці, що не має речової форми, а споживча вартість визначається в корисному ефекті живої праці. Тобто кінцевим результатом є виробництво певного продукту, що має нематеріальну форму, та може бути об'єктом експортно-імпортних операцій, предметом споживання. Торгівля послугами значно відрізняється від торгівлі товарами. Оскільки основною відмінністю можна вважати те, що послуги не мають речової форми, тобто їх не можна сприйняти органами чуття, послуги не мають термін збереження, окрім певних випадків. Наприклад, звіт консультанта можна побачити, а систему телефонного відповідача зберігати.

Наразі послуга є предметом світової торгівлі, у випадку, коли виробник та покупець продукту праці є фізичними та юридичними особами – резидентами держав, незалежно від місця складання угоди між ними.

Світова організація торгівлі класифікує більш, ніж 600 видів послуг. Класифікація опирається на Міжнародний стандарт промислової класифікації, що була прийнята ООН і визнана багатьма державами. Визнана класифікація застосовується під час переговорів в рамках ГАТС про лібералізацію торговельно-економічного співробітництва в сфері послуг між країнами-учасниками. Отже, ГАТС є генеральною угодою про міжнародну торгівлю послугами, і визначається як головний міжнародний документ, що регулює світову торгівлю послугами в цілому.

Послугу можна визначити як предмет міжнародної торгівлі. Оскільки вони є систематизовані та класифіковані міжнародними організаціями, можна виділити 12 секторів, що є прийнятими Міжнародним валютним фондом (МВФ) [7]:

1. Транспортні послуги – вид транспортного обслуговування, що стосується більш за все пасажирських та вантажних перевезень, оренди транспортного засобу тощо.

2. Послуги, які стосуються поїздки – вид обслуговування, який найчастіше використовується в ділових (відрядження) або особистих (туризм) цілях.

3. Послуги зв'язку є видом обслуговування, що може включати в себе послуги пошти, кур'єрський зв'язок, телекомунікацію (передача звуків, зображення або будь-якої інформації за допомогою спеціальних пристроїв: телефону, факсу тощо).

4. Послуги з будівництва – вид обслуговування, що включає в себе будівництво певних об'єктів і монтаж обладнань. Працівники підприємств виконують даний вид послуг за межами країни, в якій підприємство зареєстроване.

5. Страхування включає в себе різні види послуг, пов'язані зі страхуванням.

6. Наступним видом класифікації є фінансові послуги, які стосуються здійснення операцій з фінансових питань, консультацій з фінансової діяльності, зберігання цінних паперів, а також керування активами.

7. Комп'ютерні та інформаційні послуги стосуються, перш за все, апаратного та програмного забезпечення, є видом обслуговування, що керує обробкою даних та базою даних.

8. Роялті та ліцензійні платежі – класифікація, що включає платежі, що використовуються як право власності на торгівельні марки, патенти, копірайти тощо, а також для користування оригіналами і прототипами на основі ліцензій.

9. Ділові послуги можуть в себе включати рекламу, послуги з юрисдикції, бухгалтерські послуги, аудит, консультаційне обслуговування.

10. Державні послуги – вид послуг, що пов’язаний з усіма операціями державних органів та міжнародних організацій. Це стосується поставок товару до посольства, консульства, представництв світових організацій.

11. Культурні, особисті та рекреаційні види обслуговування стосуються переважно організаційних процесів по створенню фільмів, телепередач; організація різних видів заходів у сфері культури та відпочинку.

Динамічного розвитку міжнародної торгівлі послугами сприяли ряд факторів, серед яких можна відокремити: революційні технологічні зміни, підвищений попит на фінансове, банківське та страхове обслуговування, а також активний темп розвитку технологічної програми в інформаційній та телекомунікаційній індустрії.

4. Торгівлю продукцією інтелектуальної праці можна також віднести до однієї з форм міжнародної торгівлі. В такому випадку об’єктом експортно-імпортних операцій можуть виступати науково-технічні знання, що є результатом наукового дослідження, проектної конструкторської роботи та досвіду їх промислового засвоєння. Патенти, ліцензії, товарні знаки, а також інжиніринг (науково-технічні послуги) можна вважати продуктами інтелектуальної праці.

Наступна класифікація форм торговельно-економічного співробітництва залежить передусім від характеру, а також способу організації відносин між країнами-учасниками. До таких основних форм можна віднести зустріну торгівлю, електронну торгівлю, виробничу кооперацію та лізинг.

Наприклад, світова зустрічна торгівля є взаємною формою міжнародної торгівлі, сутність якої полягає в обміні товарів чи послуг однієї країни на продукцію та послуги іншої країни. З одного боку, даний вид співробітництва може забезпечити країні-імпортеру, що є обмеженою внутрішніми ресурсами, можливість отримати необхідні товари та сировину. Або, з іншого боку, країна-експортер може запропонувати продукцію або види послуг на

світовому ринку, що сприяє росту держави в окремих галузях. Міжнародна зустрічна торгівля має свої види:

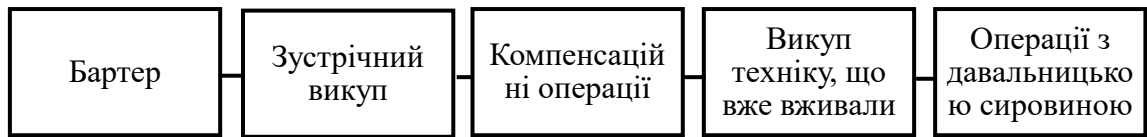

Рис. 1.2. Види міжнародної зустрічної торгівлі [46]

Електронна торгівля наразі є досить розповсюдженою формою міжнародної торгівлі. Дана форма торговельно-економічного співробітництва проявляється в маркетингові, дистриб'юції, продажі та доставці товарів й послуг за допомогою електронних засобів. Міжнародна електронна торгівля здійснюється за допомогою використання Інтернету, що досягає певних комерційних цілей.

Міжнародна електронна комерція здійснюється у 3 етапи: пошуковий запит та популяризація товару або послуг, замова та платіж, поставка. Основними засобами електронної торгівлі можуть виступати телефонні апарати, факси, телебачення, електронна система платежів і фінансових переказів, обмін даними в електронному вигляді і мережа Інтернет.

Міжнародний лізинг представляє собою форму довгострокових операцій, що можуть бути пов'язаними з передачею права на використання обладнань, транспорту, рухомої й нерухомої власності.

Міжнародна виробнича кооперація є формою часткового та загального поділу праці на міжнародному рівні. Іншими словами, міжнародне виробниче кооперування виникає внаслідок укладання договору на діяльність сталого обміну між державами продуктами, що є частиною кінцевого виробу і може виготовлятися з більшою економічною ефективністю. Це може стосуватися поставки сировини, матеріалів, деталей, запасних елементів або напівфабрикатів, що є технічно взаємопов'язаними між собою для виробництва певного продукту.

1.3. Методи дослідження торговельно-економічного співробітництва України та ЄС

Розвиток торговельно-економічного співробітництва між країнами є одним з актуальних питань держав у світовому господарстві, що виникає внаслідок обмежених ресурсів. За допомогою методів наукових досліджень можна вдосконалити, розробити та ідентифікувати торговельно-економічні зв'язки, що може надати перспективи для визначення пріоритетів і удосконалення стратегій розвитку співробітництва на різних рівнях економічної діяльності.

Отже, можна визначити поняття «метод» як спосіб дослідження певного питання, або як комплекс прийомів і засобів, що застосовуються для досягнення конкретної мети та завдання у будь-якій сфері діяльності.

У роботі були використані методи наукового дослідження для вивчення проблем та особливостей розвитку торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.

Серед важливих методів наукового дослідження можна виділити системний підхід (або системний метод), що базується на комплексі елементів та механізмів, що можуть взаємодіяти один з одним. Основною специфікою даного методу є виявлення за допомогою дослідження цілісності об'єкту, а також забезпечення його механізму діяльності, розкриття різних видів відносин між складними об'єктами та об'єднання їх в єдину систему.

Отже, серед основних принципів системного методу до наукового аналізу можна виділити:

- Ставлення до досліджуваного питання як до цілісності і відображення понять про систему та елементів, що впливають в результаті аналізу.
- Система базується на зв'язках та відносинах між різноманітними об'єктами, що забезпечують стійкість внутрішньої структури зв'язків.

Отже, систему можна визначати сукупність елементів, що певною мірою мають зв'язки між собою, які допомагають досягнути поставленої мети. А. Голіков визначив поняття «система» як випадкову сукупність елементів, які можуть взаємодіяти одне з одним, передаючи між собою інформацію, енергію та речовини [6].

Науковий метод дослідження торговельно-економічного співробітництва України та ЄС включає системний метод, який в свою чергу містить аналіз та синтез, логічний та історичний метод, статистичний метод, а також економіко-математичне моделювання.

Економіко-математичне моделювання є одним з найефективніших комплексів при аналізі досліджуваного питання. Цей процес є складним і важким, оскільки головна складність полягає у кількості елементів, що стосуються системи, а також кількістю зв'язків і взаємовідносин, що виникають між даними елементами і системою.

Видатний академік-економіст В.С. Немчинов визначив економіко-математичну модель сукупністю математичних співвідношень, що можуть описувати досліджуваний об'єкт або явища, які об'єднуються в єдину систему.

На систему світогосподарських взаємовідносин впливає велика кількість чинників, і інколи ці фактори можуть бути маловідомими або мінливими. Часто кореляційно-регресійну модель використовують для визначення і вивчення таких чинників, а також їх залежностей між собою та безпосередньо вплив на соціально-економічні процеси та зв'язки.

Кореляційно-регресійна модель з кількома чинниками, що мають вплив на розвиток торговельно-економічного співробітництва між партнерами, є багатофакторним методом дослідження. Оскільки математичне моделювання дослідження може вказати величину залежності (або коефіцієнтів), за допомогою чого і робиться прогноз та здійснюється планування, яке базується на економічному прогнозові. Тим не менш, опираючись на регресійний метод дослідження, можна стимулювати пріоритетні причини, що вплинуть на

висновок та кінцевий результат аналізу, оскільки математична модель виділяє пріоритетні чинники. Кінцевий результат моделі по розрахунковим параметрам має вигляд функції. Дана багатofакторна модель дослідження має коефіцієнт детермінації, який визначає, на скільки розрахункові параметри моделі пояснюють залежність та зміни досліджуваного параметра – Y від досліджуваних факторів – X_n , наприклад, якщо R^2 наближене до значення «1», то якість математичної моделі є високою.

Дуже важливо перевіряти значущість отриманого за допомогою моделі рівняння та його окремі параметри. Перевірити рівняння означає проаналізувати, чи може відповідати математична модель установленим даним, і чи вистачає змінних X для того, щоб описати залежну змінну Y . Перевірка рівняння регресійної моделі потрібна для розуміння, чи підходить рівняння для практичного його використання у, наприклад, соціально-економічному прогнозуванні.

При дослідженні торговельно-економічного співробітництва України та ЄС і розробці прогнозної динаміки обсягів зовнішньої торгівлі товарами та послугами між партнерами, було використано регресійний аналіз, який є одним з найпоширеніших методів аналізу питань.

Регресійний аналіз є науковим методом дослідження, за допомогою якого можна визначити відокремлений і спільний вплив чинників на результативні ознаки та кількісну оцінку дії, завдяки використанню відповідних фактичних даних. Даний аналіз було проведено на основі рівнянь регресії, відповідно яким було визначено вплив чинників на результат прогнозування.

На рівнянні лінії регресії можна спостерігати коефіцієнт апроксимації R^2 , який вказуватиме, наскільки лінія тренду може збігатися з даними. Він змінюється від 0, що означає малу вірогідність прогнозу, до 1, тобто вірогідність прогнозу є високою.

Різниця в економічному розвитку, асиметричність зовнішньої торгівлі з іншими партнерами, кризові явища в економіці партнерів, що є суб'єктами

торговельно-економічного співробітництва, стимулює до побудови сценарію перспектив розвитку відносин між Україною та ЄС в сфері торгівлі послугами та товарами. Використання та аналіз сценарного підходу дозволяє сформувати динамічно ідеальні моделі ймовірних тенденцій економічної взаємодії між Україною та ЄС в різних російської агресії проти української держави, гуманітарне та військове співробітництво між досліджуваними суб'єктами відносин, а також євроінтеграцію України [58].

Отже, комплексне використання наукових методів дослідження торговельно-економічного співробітництва України та ЄС дає змогу одержати максимально вірогідні дані про становище і перспективи розвитку досліджуваного об'єкту, а саме – торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.

Висновки до першого розділу

За результатами проведеного дослідження теоретико-методичних основ дослідження торговельно-економічного співробітництва України та ЄС можна зробити такі висновки:

1. Досліджено торговельно-економічне співробітництво як наукову категорію, що виникла ще у часи зародження МЕВ і на сучасному етапі являє собою важливу сферу в розвитку та підтримці економіки будь-якої держави. Отже, міжнародну торгівлю можна охарактеризувати як систему, що базується на міжнародних товарно-грошових відносинах і представляє собою комплекс зовнішньої торгівлі товарами та послугами різних держав світу.

2. Визначено сучасні форми та види торговельно-економічного співробітництва між державами світу. Досліджено, що форми міжнародної торгівлі визначаються певними ознаками, наприклад, це предмет торгівлі, спосіб і організація взаємовідносин між партнерами. Кожна форма торговельно-економічного співробітництва має свою класифікацію за видами.

3. Розглянуто методи дослідження торговельно-економічного співробітництва України та ЄС. У роботі використовувались методи наукового дослідження для вивчення проблем та особливостей розвитку міжнародної торгівлі між Україною та ЄС. Серед використаних підходів було виділено системний метод, що включає в себе: аналіз та синтез, логічний та історичний метод, статистичний метод, економіко-математичне моделювання. Під час економіко-математичного моделювання було виділено кореляційно-регресійна модель та регресійний аналіз. Доцільним також було використання аналізу сценарного підходу.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС

2.1. Торговельна складова двосторонніх економічних відносин України та ЄС

Після здобуття Україною незалежності, почав стрімко розвиватися двосторонній зв'язок між українською державою та ЄС. Через декілька років, у 1993 комісією ЄС було відкрито Представництво в нашій країні, після чого розпочалися перемовини, що безпосередньо стосувалися Угоди про партнерство та співробітництво (УПС).

Вже в 1998 році УПС набуло чинності, яка є результатом розвитку сучасного стану торговельно-економічного співробітництва України та ЄС. Даною Угодою було домовлено про дотримання відданості взаємним стандартам та цінностям, було встановлено принципи для взаємного політичного співробітництва, а також двосторонню співпрацю у торгівлі, інвестиціях, сферах культури та науки.

Відповідно до УПС між Україною та ЄС, основною умовою було визначено дотримання партнерами основних принципів та норм Генеральної угоди з тарифів та торгівлі (ГАТТ) у двосторонній торгівлі. Правила стосуються зокрема свободи транзиту та вето на застосування певних обмежень в кількості товарів, що не стосується текстильних виробів, окремих продуктів з вугілля та сталі, ядерних матеріалів, окрім тих, що зазначені в деяких підписаних домовленостях .

З 1998 року щорічно було проведено двосторонні з'їзди президентів, відбувалися збори Ради Міністрів, що безпосередньо стосувалися двосторонньої співпраці між партнерами, а також на співробітництво України та ЄС неабияк впливала програма Технічної допомоги співдружності незалежних країн. До 2004 року Україні було надано близько 840 млн

технічної допомоги від ЄС, більшість яких були спрямовані на ядерну безпеку, а також як внесок в Чорнобильський фонд «Укриття». Інша частина фінансування була направлена в громадянське суспільство, економічні реформи, розвиток регіональної політики та освіти.

На початку 2003 року ЄС було запропоновано так звану Європейську політику сусідства (ЄПС), за допомогою якої визначалися нові положення та основи для співпраці з сусідніми державами. Дана ініціатива передбачала не тільки розвиток співробітництва із сусідніми країнами-партнерами, а й гарантію стабільних та мирних відносин. Отже, можна визначити, що основними цілями ЄПС стали [59]:

- Двостороннє співробітництво з сусідніми державами-партнерами, що сприяло б розвитку економічних та політичних реформ;
- Тісну економічну інтеграцію;
- Сталий розвиток;
- Політичну підтримку та допомогу з боку партнерів.

Основними напрямками концепції було налагодження та підтримка відносин між країнами, що проявлялося у сферах торгівлі, економічній інтеграції, мобільності і міграції та зменшенні конфліктних ситуацій між регіонами. До даної політики відносилися 16 країн, враховуючи Україну.

Діяльність ЄПС базується на двосторонніх Планах дій між ЄС і державою-партнером в рамках затвердженої політики. План дій передбачає собою виконання основних завдань, що безпосередньо стосуються [47]:

- Політичного діалогу та реформ;
- Економічного та соціального співробітництва;
- Питань торгівлі, ринкових та регулятивних реформ;
- Співробітництва у секторі правосуддя, безпеки та свободи;
- Певних галузей: енергетики, інформаційного суспільства, охорони навколишнього середовища;

– Суспільства, освіти та охорони здоров'я.

План дій між Україною та ЄС передбачав здійснення та виконання вищезазначеного переліку обов'язків впродовж трьох років. У висновку самміту станом на кінець 2005 року було визначено, що Україна мала великий прогрес в досягненні встановлених пріоритетів. Наприклад, перш за все, стосувалося питань вступу до СОТ, ліквідації нетарифних бар'єрів у двосторонньому співробітництві, податкової реформи та покращення інвестиційного клімату [60].

На початку 2008 після закінчення терміну дії УПС, а також Плану дій між Україною та ЄС, було прийнято нове рішення. Отже, після приєднання України до СОТ, ЄС запропонувала нову більш посилену угоду, яка безпосередньо стосувалась започаткування розширеної та універсальної зони вільної торгівлі між двома сторонами, тим самим полегшив рух капіталу, товару та послуг [36].

ЄС визначає Україну як одну з найбільш головних держав-партнерів, через що у 2009 році дві сторони розробили та схвалили ПДА (Порядок денний асоціації), що став заміною для Плану дій України-ЄС. Основною метою нового практичного документу стало досягнення необхідного результату завдяки прогресивному виконанню практичних та пріоритетних заходів у різних сферах діяльності. Наприклад, у секторі торговельно-економічної співпраці, дотримуючись Порядку денного асоціації України та ЄС, сторонами співпрацювали для забезпечення в Україні цілком функціонуючої ринкової економіки і прирівнювання української політики до політики ЄС стосовно головних принципів стабільності фінансової системи, стабільної макроекономіки і управління сталими державними фінансами через виконання реформ витрат і податкових реформ.

Уже у 2014 році Верховною Радою України та Європейським Парламентом синхронно було ратифіковано Угоду про асоціацію України та ЄС. Проте старт розділу про торгівлю та питання, що з нею пов'язані, був

перенесений через втручання РФ на території України. Вже в 2016 році були підведені підсумки першого півріччя, які визначали двосторонню торгівлю між Україною та ЄС як основну перспективу росту загального міжнародного товарообігу української держави.

І лише у 2017 році Угоду про асоціацію почали застосовувати повною мірою. Дана Угода передбачала підтримку регулярних перемовин, які здійснювались у формі самітів, а також Угодою було передбачено утворення органів на постійному двосторонньому торговельно-економічному співробітництві, наприклад: Платформа громадянського суспільства, Комітет та Рада асоціації, Комітет асоціації у торговельному форматі тощо.

Група підтримки української держави в комісії ЄС здійснює неабияку допомогу, що забезпечує Україну фінансуванням заходів та впровадженням реформ, сприяє сталому розвитку як малих так і середніх українських підприємств.

З 2020 року даною Угодою Урядом України та комісією ЄС було здійснено не менш важливі двосторонні міжнародні договори, мета якої була у залученні допомоги для підвищення стійкості та розвитку української держави, посилення демократії, заохочення чистої та кругової економіки тощо.

Отже, проаналізувавши торговельно-економічні відносини України та ЄС, можна спостерігати за динамікою обсягів двосторонньої торгівлі товарами та послугами між партнерами.

Проаналізувавши статистичні дані, з 2014 року помітні зміни у географічній структурі експортних та імпорتنих операцій України та ЄС, у зв'язку з початком Розділу «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею».

У 2015-2018 рр. спостерігалася динаміка росту показників українського експорту до європейських країн, враховуючи переорієнтацію українських виробників на країни ЄС, компенсуючи великі втрати через вторгнення РФ.

Таблиця 2.1.

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України та ЄС 1996-2022 рр.,
млн дол. США

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо
1996	3185,2	4299,5	-1114,3
1997	3403,6	5029,3	-1625,7
1998	3765,0	4638,3	-873,3
1999	3555,3	3317,2	238,1
2000	4438,6	3844,9	593,7
2001	5167,6	4525,9	641,7
2002	5847,0	5253,8	593,2
2003	8395,9	7318,5	1077,4
2004	10715,0	9172,7	1542,3
2005	9935,1	11708,5	-1773,4
2006	11778,7	15611,6	-3832,9
2007	13696,4	21388,1	-7691,7
2008	17625,1	27552,8	-9927,7
2009	9077,7	14717,5	-5639,8
2010	12411,9	18187,4	-5775,5
2011	17378,0	24182,1	-6804,1
2012	16410,8	24906,6	-8495,8
2013	16048,4	25640,3	-9591,9
2014	16413,7	20377,1	-3963,4
2015	12647,3	14760,0	-2112,7
2016	13178,5	16431,6	-3253,1
2017	17053,4	20000,4	-2947,0
2018	19572,8	22324,4	-2751,6
2019	20122,7	24242,3	-4119,6
2020	17938,1	23125,5	-5187,4
2021	26793,0	28954,3	-2161,3
2022	27915,0	27403,0	512,0

Таблиця складена автором за матеріалами: [13]

У цей період найбільші експортні операції здійснювалися до таких країн ЄС, як: Німеччина (12,9%), Польща (5,2%), Угорщина (1,9%), Румунія (1,7%) та Бельгія (1,6%) [14]. Основна товарна структура експорту складалась з електричних машин, молока та молочних продуктів, пташиних яєць, зернових культур, пластмаси, натурального меду, текстильних матеріалів та виробів, полімерних матеріалів, чорних металів, деревини та механічних машин.

Після фінансової кризи в Україні, експортні операції до ЄС демонстрували швидке відновлення, до 2019 року було перевищено докризовий рівень майже у всіх секторах торгівлі, окрім таких груп, як металургія, мінеральні продукти та продукція хімічної промисловості.

Проте вже з 2019 року спостерігається сповільнення темпу росту експорту українських товарів, та нарощування імпорту товарів з ЄС, про що свідчить різкий ріст негативного сальдо, порівняно з 2018 роком. У 2020 році торговельно-економічне співробітництво між Україною та ЄС зазнало різкого спаду, впливом чого стала пандемія Covid-19.

Все ж таки, попри нову кризову ситуацію, станом на 2020 рік країни ЄС залишалися головними торговельними партнерами України, незважаючи навіть на скорочення обсягів торгівлі товарами та послугами. Основними товарними категоріями експорту України до ЄС на період року пандемії були: чорні метали, електричні машини, жири та олії, зернові культури, руди й шлаки, насіння і плоди олійних рослин, деревина та вироби, а також меблі. У імпорті з ЄС переважали: реактори ядерні, котли, засоби наземного транспорту (окрім залізничного), електричні машини та устаткування, фармацевтична продукція, енергетичні матеріали, пластмаси та полімерні матеріали, хімічна продукція, а також папір та картон.

Проаналізувавши динаміку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС можна стверджувати, що в торгівлі послугами переважає Україна, маючи позитивне сальдо, в той час, як в міжнародній торгівлі товарами переважає ЄС.

За результатами 2022 року ЄС залишається основним торговельно-економічним партнером України. Станом на 2023 рік було визначено питому вагу торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС, яка становила 53,6% від загального об'єму торгівлі української держави. У 2021 році показник питомої ваги складав 39,1%.

Таблиця 2.2.

Динаміка зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС 1996-2022 рр.,
млн дол. США

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо
1996	540,2	225,7	314,5
1997	682,3	226	456,3
1998	688,7	268,8	419,9
1999	629,3	248,5	380,8
2000	649,4	272,2	377,2
2001	665,1	289,8	375,3
2002	757,2	294,5	462,7
2003	960,5	430,2	530,3
2004	1254,7	750,8	503,9
2005	1467,7	1028,7	439,0
2006	1883,7	1369,2	514,5
2007	2436,2	1994,4	441,8
2008	3423,7	2990,4	433,3
2009	2472,6	2395,2	77,4
2010	2579,0	2430,6	148,4
2011	2847,6	2402,2	445,4
2012	3027,9	2725,8	302,1
2013	3442,8	2939,2	503,6
2014	3331,5	3151,7	179,8
2015	2374,6	2443	-68,4
2016	2542,0	2033	509,0
2017	2867,6	1858,5	1009,1
2018	3406,6	2045,3	1361,3
2019	3864,6	2843,9	1020,7
2020	3825,4	3118,1	707,3
2021	4423,0	2407,4	2015,6
2022	3439,1	1716,3	1722,8

Таблиця складена автором за матеріалами: [13]

Основними товарними категоріями експорту України до ЄС є жири та олії, чорні метали, меблі, деревина та вироби з деревини, руди й шлаки, електричні машини та зернові культури.

Впродовж 2021 року експорт товарів зріс, порівняно з 2020 роком. У 2022 році спостерігається падіння показників деяких категорій товарів, наприклад, скоротився експорт чорних металів (на 48,7%), руд і шлаків (на 21,0%) та

електричних машин (на 10,0%), у зв'язку з російською агресією на територіях України.

Таблиця 2.3.

Експорт основних товарних категорій України до ЄС (млрд дол. США),
2011-2022 рр.

Роки	Чорні метали	Електричні метали і устаткування	Зернові культури	Жири та олії тваринного або рослинного походження	Руди, шлаки та зола	Деревина і вироби з деревини
2011	5,30	1,55	1,03	0,91	1,87	1,10
2012	3,56	1,50	1,98	1,22	1,61	0,98
2013	4,06	1,49	1,72	1,24	1,71	1,20
2014	3,89	1,65	1,80	0,91	1,58	0,91
2015	2,62	1,43	1,62	0,68	0,96	0,71
2016	2,68	1,61	1,28	1,20	0,93	0,78
2017	3,19	2,04	1,70	1,47	1,54	0,83
2018	3,72	2,37	2,22	1,14	1,82	1,04
2019	3,16	2,30	2,64	1,53	1,77	0,99
2020	2,51	2,21	1,79	1,84	1,45	0,98
2021	5,44	2,57	1,93	2,36	2,97	1,45
2022	2,79	2,31	4,69	3,07	2,37	1,62

Таблиця складена автором за матеріалами: [12]

Серед основних товарних категорій, що імпортує Україна, можна виділити енергетичні матеріали, різноманітну хімічну промисловість, пластмасу та полімерні матеріали, електричні та енергетичні машини, фармацевтичну продукцію, різноманітну хімічну продукцію, ядерні реактори, котли й машини, а також засоби наземного транспорту, окрім залізничного.

У 2022 році Україна скоротила імпорتنі операції на 6,7%, що становило 27,0 млрд дол. США, а у 2021 році показники становили 29,0 млрд дол. США, при цьому спостерігалось позитивне сальдо.

У 2020 році спостерігалось падіння обсягу торгівлі послугами між Україною та країнами ЄС, проте у 2021 році динаміка стала позитивною, показники зросли на 24,4%, що на 0,6 млрд дол. США більше. У 2022 році в зв'язку з війною РФ на території України показники різко впали на 33,5% та становили 5,1 млрд дол. США.

Таблиця 2.4.

Основні товарні групи українського імпорту з ЄС (млн дол. США), 2011-2022 рр.

Роки	Енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки	Котли, машини, апарати і механічні пристрої	Фармацевтична продукція	Полімерні матеріали, пластмаси	Електричні машини та устаткування	Наземні транспортні засоби, окрім залізничних
2011	1283,7	2656,6	1353,9	1341,1	1219,6	1710,0
2012	1957,5	3627,9	2166,3	1774,8	1905,3	2975,4
2013	3012,5	3350,7	2315,5	1777,2	1766,4	2754,2
2014	3790,1	2277,4	1826,2	1468,1	1406,2	1198,8
2015	3404,2	1570,0	988,9	1086,7	1093,0	829,5
2016	2539,5	2409,6	1136,5	1120,0	1214,7	1457,0
2017	3042,9	2962,0	1291,7	1275,0	1572,9	2170,9
2018	3175,8	3225,2	1418,7	1387,1	1909,3	2226,9
2019	2721,6	3335,0	1562,7	1682,7	2100,1	3255,3
2020	2029,5	3123,2	1799,8	1681,4	1968,4	2846,8
2021	3175,3	3864,8	2016,4	2216,0	2016,6	3521,0
2022	3191,0	3857,9	2032,8	1798,4	2030,2	3277,1

Таблиця складена автором за матеріалами: [12]

У таблиці 2.5 можна розміщені основні категорії експортних операцій у сфері послуг, серед яких переважають наступні види: транспортні послуги, ділові, послуги з ремонту та технічного обслуговування, послуги з переробки матеріальних ресурсів, а також послуги у сфері телекомунікацій.

Таблиця 2.5.

Експорт основних послуг України до ЄС (млрд дол. США), 2011-2022
рр.

Роки	Послуги у сфері телекомунікацій	Транспортні послуги	Послуги з переробки матеріальних ресурсів	Ділові послуги	Послуги з ремонту та технічного обслуговування	Послуги з будівництва
2011	0,43	2,007	0,342	0,538	0,076	0,018
2012	0,439	2,090	0,350	0,568	0,078	0,019
2013	0,556	2,020	0,617	0,652	0,096	0,026
2014	0,680	1,800	0,619	0,497	0,079	0,025
2015	0,549	1,160	0,613	0,348	0,066	0,018
2016	0,616	1,120	0,679	0,360	0,074	0,018
2017	0,835	1,280	0,846	0,438	0,073	0,027
2018	0,836	1,270	1,040	0,513	0,069	0,039
2019	1,040	1,360	1,060	0,613	0,094	0,059
2020	1,400	1,130	0,987	0,591	0,079	0,391
2021	1,250	1,330	0,958	0,593	0,077	0,281
2022	1,170	0,840	0,765	0,452	0,043	0,127

Таблиця складена автором за матеріалами: [12]

У таблиці 2.6 розміщені основні категорії імпорتنих операцій у сфері послуг, серед яких переважають наступні види: транспортні, ділові, роялті та інші ПІВ, послуги у сфері телекомунікацій, а також послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю.

У 2014 році на значне скорочення обсягів експорту та імпорту товарів і послуг вплинула збройна військова агресія зі сторони Росії та окупація певних українських територій.

У 2019 році на скорочення експортних та імпорتنих операцій вплинула світова пандемія, яка гальмувала процес.

Таблиця 2.6.

Імпорт основних послуг з ЄС до України (млн дол. США), 2011-2022 рр.

Роки	Послуги у сфері телекомунікацій	Транспортні послуги	Послуги з переробки матеріальних ресурсів	Ділові послуги	Послуги з ремонту та технічного обслуговування	Послуги з будівництва
2011	265,30	801,300	120,900	604,300	25,300	50,700
2012	270,100	809,600	131,100	612,600	26,700	53,400
2013	450,500	856,500	9,400	766,900	66,100	164,300
2014	276,100	727,300	10,300	455,700	49,000	91,100
2015	270,100	732,900	4,400	345,500	48,200	14,900
2016	231,600	567,300	3,800	402,800	54,700	25,600
2017	325,700	687,100	1,800	445,000	39,800	19,900
2018	318,200	849,600	2,300	826,000	44,700	16,200
2019	363,300	913,800	2,900	829,900	61,200	24,400
2020	395,200	567,400	3,000	637,300	41,900	21,700
2021	375,212	823,700	8,720	511,690	51,169	26,520
2022	231,700	688,600	1,710	306,370	36,851	12,630

Таблиця складена автором за матеріалами: [12]

З таблиці також видно сучасний стан імпорту основних послуг з ЄС до України. У 2022 році одним із головних факторів різкого скорочення зовнішньоторговельного обороту стало повномасштабне російське вторгнення на території України. Попри складну ситуацію ЄС наразі є одним із головних торговельно-економічних партнерів, що підтримують українську державу.

2.2. Інвестиційна складова економічного співробітництва України та ЄС

Останні десятиліття економічний ріст дозволив сотням мільйонів людей вирватися з бідності, а посилена економічна інтеграція сприяла підвищенню прибутків для більшості населення всього світу, починаючи зі Східної Азії і для багатьох країн, що входять до складу ЄС. Проте ще до 2019 року, коли було зафіксовано початок пандемічної ситуації Covid-19, було виявлено сповільнення темпів економічного розвитку у всьому світі. Пандемія, наслідки збройної агресії Росії на українських територіях, ріст цін на продукти харчування та енергоносії та жорсткі умови глобального фінансування наразі є факторами, що створюють ще більші перешкоди для розвитку та росту економіки України [14].

Щоб стабілізувати українську економіку та сприяти розвитку галузей промисловості, Україна потребує великих надходжень прямих іноземних інвестицій, що є пріоритетним джерелом для отримання ряду вигод [5].

Одним із головних українських партнерів, що є активно залученим до прямих іноземних інвестицій впродовж багатьох років, можна вважати ЄС. Європейський Союз створює сприятливий інвестиційний клімат, з метою отримання прибутку або будь-якого іншого корисного ефекту. Співробітництво України та ЄС у форматі залученні ПІІ залежить в основному від Європейського інвестиційного банку та взаємодії з ним [29].

Кредитна діяльність Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) має пріоритетні напрямки розвитку у наступних сферах: модернізації транспортних та енергетичних інфраструктури, рівні економіки енергоефективності держави, зміцненні рівня захисту та безпеки навколишнього середовища, перебудові освітньої системи та кредитної підтримки приватного ділового сектору [43].

З рисунку 2.1 добре видно, що за останні десять років можна спостерігати нестабільну динаміку надходження ПІІ усього в економіку України та окремо з країн ЄС. Аналізуючи дані, можна стверджувати, що загальний обсяг акціонерного капіталу в українську економіку має тенденцію до росту у 2010-2014 рр., падіння у 2015 р. та поступовому росту у 2016-2020 рр.. Загальний обсяг ПІІ з країн ЄС мають подібну тенденцію змін, що характеризується у 2010-2013 рр. відносно стабільним рівнем, у 2014-2015 рр. – стрімким падінням і вже з 2017 по 2022 рр. помірним зростанням.

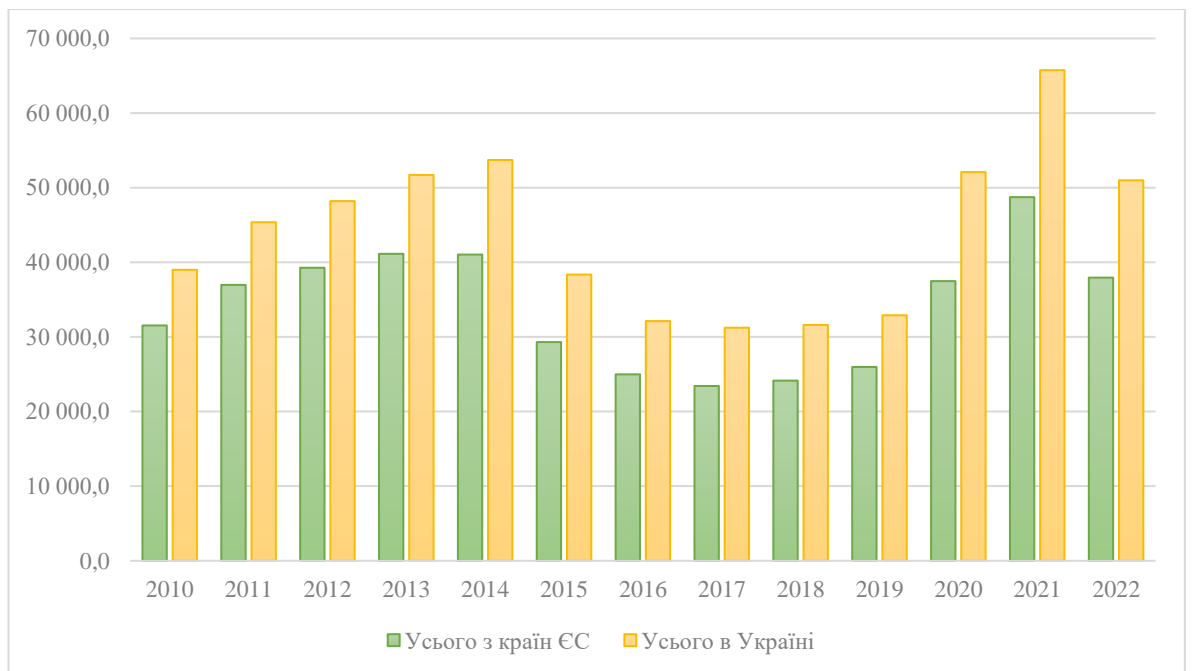

Рис. 2.1. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України усього та з країн ЄС (залишки), млн дол. США, 2010-2022 рр.[35]

Основною умовою досягнення мети сталого розвитку країн, областей та суб'єктів господарювання є забезпечення завдань фінансово-економічної та екологічно орієнтованої сфери, що цілком співвідноситься до положень інвестиційної політики ЄС [8].

В інвестиційному співробітництві між Україною та ЄС можна виділити основні етапи взаємодії між економічними партнерами:

1. Найпершою програмою залучення ПІІ в Україну можна вважати технічну допомогу TACIS (Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States) ще в 1991 році, метою якої була допомога країнам-учасникам Радянського Союзу, що вийшли, у прискоренні процесу змін в економіці та політиці [52].

2. У 2007 році була створена нова програма, яка включала в себе 17 країн-партнерів ЄС разом з Україною. Програма Європейського інструменту сусідства і партнерства (The European Neighbourhood and Partnership Instrument) мала на меті створити стабільність та добробут, тіснішу співпрацю, територію спільних цінностей та поглибити економічну і регіональну інтеграцію через охоплення більш широкого спектру сфер співпраці [27].

3. У 2008 році ЄС прагнуло підвищити рівень політичного взаємозв'язку, спростити переміщення через кордон ЄС, посилити механізм енергетичної безпеки та сприяти зростанню фінансової допомоги. Всі ці завдання ЄС поставила у Східному партнерстві.

4. З 2007 року проводилися перемовини у два етапи з приводу Угоди про асоціацію, що мало на меті сприяти розвитку більш глибокої політичної взаємодії, міцного економічного взаємозв'язку та поваги до спільних територіальних та соціальних цінностей [19].

5. Впродовж 2014-2020 рр. було активно проведено затвердження програми Інвестиційного фонду сусідства (Neighborhood Investment Facility), що допомогло покращити умови фінансування малих та середніх бізнесів України в процесі залучення держави до спільного ринку ЄС [44].

6. У 2017 році також було проведено модернізацію торговельно-економічних відносин та економічного розвитку української держави, через відкриття ринків, узгоджень різних законодавств, стандартів та регулювань у різних сегментах економіки.

8. Протягом 2021-2027 рр. Україною та ЄС було заплановано збільшення бюджету ЗЕД ЄС приблизно до 123 млрд євро. Основною метою даної програми є підтримання основних економічних партнерів у економічних та політичних процесах розвитку, стабільності, зміцненні демократичних цінностях, соціально-економічному розвитку і подоланні бідності тощо [30].

З рисунку 2.2 можна побачити, що процес залучення інвестицій в період за 1996-2022 рр. відрізняється динамічними коливаннями.

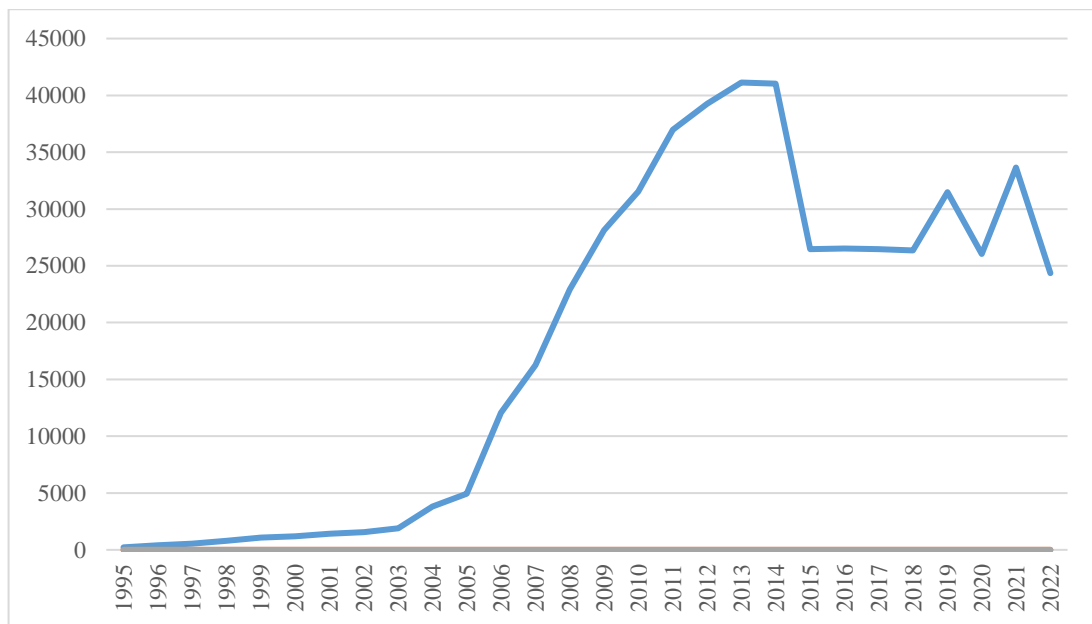

Рис. 2.2. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн ЄС в економіці України (млн дол. США), 1994-2022 рр. [42]

Отже, з рисунку 2.2 можна зробити висновок, що ЄС має величезний вплив на інвестиційну діяльність, що забезпечує Україні сталий розвиток економіки.

Таблиця 2.7

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн ЄС в економіці України (млн дол США), 2016-2022 рр.

2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
26 535,1	26 478,9	26 347,6	31 475,8	26 049,5	33 652,0	24 347,5

Таблиця складена автором за матеріалами: [26]

З таблиці 2.7 видно динамічний ріст акціонерного капіталу з країн ЄС до 2014 року. Вагомим фактором різкого спаду показників стала заздалегідь запланована збройна агресія РФ проти України у 2014 році. Через окупацію Росією українських територій, надходження акціонерного капіталу з ЄС до України впало на 55,1 %. З початку так званої кризи для України ЄС продовжував надавати макрофінансову допомогу, сума якої складала близько 2,8 млрд євро [57].

Таблиця 2.8

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з України в економіці країн ЄС
(млн дол США), 2016-2022 рр.

2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1 434,4	1 357,5	1 382,3	2 227,1	1 799,5	1 259,9	918,2

Таблиця складена автором за матеріалами: [26]

У 2015 році також було реалізовано проект, який передбачав фінансову допомогу для відновлення інфраструктури та територій, що постраждали через військові дії.

Негативна динаміка показників продовжувалась до 2017 року. Протягом 2014-2017 рр. ЄС надавалася макрофінансова допомога відповідно до затверджених програм, проте оскільки Україною не було виконано всі умови вчасно, додатково ЄС не виплатила ще 600 млн євро. На кінець 202018 року за підрахунками було інвестовано в Україну близько 800 млн євро, порівнюючи з 2016 роком залучення інвестицій зросло на 37%, проте не досягало показників 2014-2015 рр..

Термін дії допомоги закінчився у 2018 році. Того ж року було затверджено нову програму, що передбачала затвердження макрофінансової допомоги ЄС для української економіки в розмірі близько 1 млрд євро. Основна мета даної програми полягала у покритті фінансових потреб, а також у підтримці економічної стабільності та програми структурних реформ [38].

Протягом 2020-2021 рр. спостерігалось зменшення акціонерного капіталу з України до країн ЄС, така динаміка виникла в наслідок світової пандемії.

Транскордонна співпраця – є активним інструментом посилення інвестиційного співробітництва між Україною та ЄС, а також це дієвий інструмент у просуванні України до членства в ЄС. Транскордонне співробітництво відбувається завдяки створеним територіальним громадам прикордонних держав, що мають активну участь у єврорегіональних співтовариствах. Саме така діяльність та взаємозалежність активізує інвестиційне співтовариство українських областей і сусідніх країн, що є членами ЄС.

Польща, Словаччина, Угорщина та Румунія – західні країни-сусіди, з якими здійснюється транскордонне співробітництво між Україною та ЄС на міждержавному і територіальному рівнях, рівні місцевої влади та територіальної громади.

Інвестиційне співробітництво між ЄС та Україною базується на складній системі взаємозв'язків, що утворюється у разі сукупної взаємодії політики ЄС на регіональному, державному і наддержавному рівнях із залежними інструментами співпраці на кожному з цих рівнів [32].

Україна набула низку переваг у зв'язку з набуттям у червні 2022 р. статусу кандидата на вступ до ЄС, наприклад: фінансову допомогу та підтримку у вигляді кредитів та грантів, а також доступ до європейських структур.

Фонди й програми розвитку об'єднання і держав-партнерів, фінансово-економічні інститути та інвестиційні інституції відіграють особливу роль у складній системі взаємозв'язків.

Програми заохочення країн-членів ЄС містять в собі наступні інструменти взаємодії на різних рівнях політики ЄС: Європейський інструмент сусідства і партнерства (що містить в собі механізм сприяння реформам управління, програму Twinning та TAIEХ, а також бюджетну та технічну підтримку), політику розвитку партнерства, державно-приватне

партнерство, Угоду про асоціацію та Угоду про зону вільної торгівлі, програму регіонального розвитку, міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій та транскордонне й регіональне співробітництво [10].

Програми заохочення країн-членів ЄС, а також підтримка інвестицій державних фінансово-кредитних установ та приватного сектору мають як пряме так і опосередковане фінансування окремими фінансово-інвестиційними інститутами ЄС, наприклад: Європейським інвестиційним банком, EFSD (Євразійським фондом стабілізації та розвитку), Європейським банком реконструкції та розвитку, Європейським центральним банком та іншими фондами і програмами [31].

Війна стала причиною величезних як людських, так і економічних втрат для України. У широких південних та східних регіонах війна буквально знищила усю енергетичну та продовольчу безпеку, зруйнувала торгівлю та погіршила умови для розвитку приватного сектору.

У 2022 році Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) зосередив увагу на прискоренні потоку інвестицій в Україну, підтримуючи розвиток країни, стабільність малого бізнесу та продовольчу безпеку в окремих великих регіонах.

Наразі Інвестиційна платформа Східного партнерства спрямована на впровадження політики для подальшого посилення конкурентоспроможності країн-учасниць, маючи на меті отримати переваги від посилення світової торгівлі та інтеграції з ЄС і міжнародними ринками. Дана політика включає фінансування в інфраструктуру для відновлення та посилення взаємодії з європейськими ринками, фінансування у людський капітал, покращення бізнес-середовища тощо. Повоєнна відбудова України значно збільшить ці інвестиційні потреби [28].

Станом на кінець 2021 року основними країнами-інвесторами, що залучають акціонерний капітал в українську економіку, можна вважати Кіпр

(31,7%), Нідерланди (21,6%), Швейцарію (5,8%), Німеччину (4,6%), Австрію (3,0%), Люксембург (2,4%) і Францію (2,0%) [21].

У 2022 році ЄІБ та центральним банком ЄС було підписано у Києві грантову угоду, що гарантує надання ЄС понад 50 млн євро, що є доступними в рамках Інвестиційної платформи сусідства, для відновлення і розвитку української інфраструктури. Фінансування буде спрямоване на екстрене придбання тимчасових мостів, щоб покращити мобільність, допомагаючи Україні у подоланні перешкод, що були спричинені російським вторгненням, та забезпечуючи українське населення усією необхідною допомогою та послугами.

Станом на 2022 рік основними привабливими секторами для майбутніх ПІІ у 2023 році будуть наступні [33]:

- Машини та обладнання. На період війни ПІІ будуть особливо привабливими для внутрішнього виробництва військової техніки за стандартами НАТО.

- Інформаційні технології та зв'язок (ІКТ) є сектором, що має постійну динаміку до розвитку навіть під час військового стану, даний сектор може стати одним із лідерів у експорті України.

- Будівельні матеріали та будівництво є безпрецедентною потребою у залученні ПІІ для відбудови країни. Окрім військових наслідків, ПІІ від країн ЄС у економіку України можуть надходити для розбудови сучасної інфраструктури, що відповідатиме у майбутньому стандартам політики ЄС, пропонуючи фінансові можливості у державно-приватному партнерстві.

- Сільське господарство та харчова промисловість є конкурентоспроможним сектором на світовому рівні.

- Беручи до уваги різні зовнішні фактори, що впливають безпосередньо на традиційні джерела енергії та існуючі кліматичні зобов'язання, енергетика є перспективним сектором для надходжень іноземного акціонерного капіталу.

– Сектор металургії потребує відновлення, у зв'язку зі значними руйнуваннями існуючих виробничих потужностей.

– Виробництво фармацевтичних продуктів та медичних виробів є перспективними секторами для потенційних інвесторів.

Особливо привабливими секторами економіки України є аграрний сектор, чорна металургія, туризм та військово-промисловий комплекс. Найбільший потенціал має аграрний сектор, оскільки українська держава є в трійці найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у світі та має неабияку основну роль у забезпеченні масштабної продовольчої безпеки, ось чому інвестиційна привабливість України в даному секторі має особливе значення. Надходження ПІІ та нових аграрних технологій, зокрема й в екологічну діяльність, зробить аграрний сектор економіки України неабияким ефективним та прибутковим.

Отже, Україна наразі є особливо привабливою для надходжень акціонерного капіталу від іноземних інвесторів, завдяки статусу кандидата на членство в ЄС та потребі у відбудові як економіки, так і країни в цілому.

Європейський інвестиційний банк орієнтується на фінансування саме цих перспективних секторів. ЄС готова мати особливо роль у майбутньому відновленні української економіки і в процесах вступу нашої країни в ЄС. Даний процес забезпечить країні початок для посилення демократичних інститутів, верховенства права та соціально-економічного розвитку.

2.3. Науково-технічне співробітництво України та ЄС

Впродовж останніх 20 років відбуваються великі зміни у зовнішньому середовищі міжнародних економічних відносин і видів самих світових зв'язків. Не менш важливим серед основних змін є розвиток та підсилення кооперації і мережевої взаємозалежності між суб'єктами науково-технічної діяльності.

Розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва (МНТС) дозволяє збільшити у лідируючих країнах інвестиції у фундаментальні науки і науково-дослідну діяльність, витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, посилити роль та важливість державної інноваційної, освітньої та науково-технічної політики.

Сильний поштовх для розвитку країн, що розвиваються, може надати розвиток провідних країн світу. Міцна міжнародна науково-технічна співпраця між партнерами дозволяє пришвидшити розвиток та обмінятися досвідом.

Україна є державою, що має високий потенціал до розвитку та розширення науково-технічного співробітництва. Біотехнологія, радіоелектроніка, фізика низьких температур, ядерна фізика, електрозварювання, інформатика, телекомунікації і зв'язок є не єдиними сферами, у яких Україна має унікальні досягнення.

Основна мета науково-технічного співробітництва України та ЄС – заохотити цивільні наукові дослідження і технологічний розвиток, через взаємну науково-технічну діяльність, навчальний процес, переміщення спеціалістів та дослідників й інші форми співпраці. Тим самим сторони зобов'язуються забезпечувати один одного належним доступом до усіх необхідних програм, спираючись на основи ефективного захисту прав комерційної, промислової та інтелектуальної власності.

Отже, для України є вкрай важливим аналіз та усвідомлення особливостей сучасної політики країн ЄС у науково-технічній діяльності, стратегічних цілей сфери, завдань та механізмів реалізації, щоб мати змогу співпрацювати з ЄС на паритетних умовах, спираючись на національні інтереси держави у секторі національно-технічного прогресу.

Правовою основою науково-технічної співпраці України та ЄС є Угода про Асоціацію між українською державою, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми країнами-

членами, з іншої сторони, Угода між Європейським Співтовариством та Україною про науково-технічне співробітництво від 04.07.2002 р. та інші профільні двосторонні угоди [11].

Серед очікуваних результатів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у науково-технічній сфері можна відокремити наступні завдання [50]:

- Збільшити фінансування технологічних розробок та наукових досліджень;
- Збільшити питому вагу бюджетних затрат на наукові дослідження та технологічні розробки;
- Збільшити попит та замовлення приватних підприємств на науково-технологічні розробки;
- Підвищити інтенсивність наукових контактів України та ЄС;
- Розширити участь України у науково-дослідницькій програмі ЄС;
- Посилити інноваційний потенціал України;
- Покращити впровадження інновацій у національну економіку держави.

Спільний комітет з питань наукової та технічної співпраці між Україною та ЄС займається моніторингом виконання самої Угоди, узгоджує кроки, що спрямовуються на активізацію співпраці у досліджуваних діяльності. 11 листопада 2020 р. було проведено чергове засідання Спільного комітету.

У липні 2015 р. Україна стала асоційованим членом програми «Горизонт 2020» – найбільшої програми ЄС, що спрямована на фінансування науково-технологічних досліджень та розробок. Дослідники України мали можливість брати участь у Програмах та отримувати фінансування для наукових досліджень та інноваційних розробок. Бюджет даної програми станом на 2014-2020 рр. становив 80 млрд євро.

З 2014 року українськими установами та організаціями було подано на конкурси ЄС більш ніж 2500 проектних пропозицій. У підсумку учасників було нагороджено 220 грантами на суму близько 44 млн євро.

У рамках даної програми «Горизонт 2020» Європейська Комісія започаткувала програму допомоги українцям, які бажають провести аудит своєї системи науково-технологічних досліджень та інноваційних розробок, що мала назву «Policy Support Facility» [34].

Набувши у 2016 році чинності Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», мав на меті модернізувати законодавство у науково-технічній сфері та науковій діяльності, наблизити його до положень, що регулюють дану діяльність у країнах-членах ЄС [41].

Також у 2016 р. Україна стала асоційованим учасником Програми наукових досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом). Дана співпраця забезпечує високий рівень ядерної безпеки та використання ядерної енергії лише з мирною метою. Євратом охоплює багато спектрів діяльності у цивільній ядерній енергетиці і спрямований на забезпеченні усіх стадій паливного циклу: виробництві та торгівлі ядерними матеріалами, безпеці ядерної енергії, готовності до надзвичайних екстрених ситуацій. Також дане співробітництво займається питаннями охорони здоров'я, нерозповсюдження ядерної зброї та збереження навколишнього середовища [17].

Станом на 2018 р. у програмі Євратом Україна характеризувалася високими показниками участі та мала досить привабливу тенденцію до розвитку співробітництва у 2019-2020 рр. У 2018 році, спираючись на результати конкурсу, обрали п'ять нових проектів, участь в яких брали українські організації, націлені на серу розщеплення ядра, а також пов'язані з розробкою проектів сучасних ядерних реакторів, обходженням із радіоактивними відходами тощо. Дані проекти розраховані аж до 2024 р., фінансування буде відбуватись на загальну суму близько 800 тис євро [18].

Завдяки асоційованому статусу в програмі українським вченим дозволено безкоштовне проведення досліджень на європейських ядерних наукових комплексах Об'єднаного дослідницького центру Комісії ЄС.

Завдяки участі у таких проектах Україна буде сприяти виконанню стандартів ядерної безпеки ЄС та впроваджуватиме відповідно кращі практики.

Для національно-технологічного співробітництва України та ЄС було створено Національну раду з питань розвитку науки та технологій України, що мала на меті координувати спільні зусилля дослідників, вчених та науковців й Кабінету Міністрів для формування державної політики у науково-технічній сфері та стратегіях її розширення.

Також для співпраці було створено Національний фонд досліджень України, основною задачею якого було запровадження конкурсного фінансування у наукові дослідження на основі прозорості та якісної експертизи, при цьому залучаючи закордонних спеціалістів.

У 2021 році Україною та Комісією ЄС було розпочато процес, що відповідав за підготовку до офіційних переговорів з приводу приєднання України до Програми Горизонт Європа (2021-2027 рр.) і Програми наукових досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021-2025 рр.).

Основними цілями Програми «Горизонт Європа» є [40]:

- Зміцнити європейську науково-технічну базу та європейський дослідницький простір;
- Підвищити інноваційний потенціал та конкурентоспроможність Європи;
- Реалізувати пріоритети суспільства, підтримати соціально-економічну модель та цінність Європи.

Мета програми «Горизонт Європа» – вирішити глобальні проблеми і сприяти промисловій модернізації завдяки узгодженню інноваційних та дослідницьких зусиль.

Оскільки Комісією ЄС було заявлено про високий потенціал України у науково-технічному співробітництві, українські учасники матимуть всі

пріоритетні інструменти, що є підтримкою у межах «Горизонт Європа». Це означає, що практичне втілення даної Угоди забезпечить Україну сприятливими умовами, щоб здійснювати науково-дослідницьку діяльність та комерціалізацію проєктів, перш за все в атомній енергетиці, розбудовувати національну інноваційну екосистему та залучувати інвестиції на наукові та інноваційні розробки.

З червня 2022 року Україна набула статусу асоційованого учасника програми «Євратом». У квітні 2023 року Комісією ЄС було оприлюднено нову робочу програму «Євратом» на 2023-2025 рр., що має відкривати нові можливості для фінансування у сфері, охоплені Програмою досліджень і навчання «Євратом» 2021-2025 рр.

Новою робочою програмою передбачено нові напрямки, що можуть спрямовуватися підвищувати безпеку вже існуючих ядерних технологій і розвивати сучасні технології в ядерній енергетиці. Участь організацій України сприяє підвищенню рівня безпеки державних АЕС і має вплив на розвиток новітніх ядерних технологій на території України.

Наразі десять українських інститутів працюють над проєктами у межах нової робочої програми, на розробку яких виділено загальний бюджет у розмірі близько 2 млн євро. Новою програмою також передбачено надання окремих фінансів близько 0,75 млн євро на дослідницькі навчання, наукові тренінги, розширення та зміцнення співробітництва між організаціями України та ЄС.

Присутні на заході представники українських інститутів (серед яких можна відокремити найголовніших: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Національний університет «Одеська політехніка», ННЦ Харківський фізико-технічний інститут, ТОВ ІПП-ЦЕНТР і Державний науково-технічний центр з ядерної та радіаційної безпеки) проявили інтерес щодо поглибленої участі у майбутніх можливих наукових розробках за новою робочою програмою «Євратом» і за

результатами конференцій дані організацій мали можливість створити нові колаборації між представниками Угоди.

Одним із основних пріоритетів розвитку економіки для України є інтеграція держави до Європейського дослідницького простору, чому сприяла двостороннє співробітництво України з країнами-членами ЄС, з державами Східного партнерства, співпраця у Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020».

У березні 2022 р. ЄК було запущено портал «Європейський дослідницький простір для України» – ERA4Ukraine, що став єдиним центром, який надає інформаційні та допоміжні послуги для українських вчених, що змушені були виїхати за кордон під час російського вторгнення на території України.

Даний портал об'єднаний ініціативою як на рівні ЄС, так і на рівні окремих країн та неурядових установ.

За підсумками 446 конкурсів за період 2014-2022 рр.. для 117 українських інститутів, що є учасниками програми, передбачалося фінансування сумою близько 17 млн євро для 90 розробок-проектів, дев'ять з яких координувалися організаціями України. За даний період було підготовано та подано на розгляд 915 проектних пропозицій більш ніж 1000 українськими установами та організаціями. Понад 465 млн євро – є загальною сумою проектів, участь у яких беруть близько 117 організацій та установ України.

У рамках положень Угоди про асоціацію щодо розвитку співпраці між Україною та ЄС у космічній сфері особливу роль відіграє активна взаємодія партнерів з Комісією ЄС, Європейським космічним агентством, космічними агенціями держав-учасників ЄС, залучення України до програм GALILEO-EGNOS (Європейської глобальної системи супутникової навігації), COPERNICUS (Глобального моніторингу в інтересах безпеки і бережного ставлення до навколишнього середовища), а також створення передумов для

реалізації перспективи набуття статусу учасника України у Європейському космічному агентстві [45].

Останні роки Україна має великий успіх у реалізації багатьох домовленостей у співробітництві з ЄС саме в космічній діяльності. У 2018 році було підписано Угоду між Державним космічним агентством України та Комісією ЄС, що стосувалась безпосередньо співпраці у сфері доступу і використання даних супутників Sentinel програми ЄС «Copernicus», що мало прямий доступ до європейських космічних даних.

Це забезпечує перспективу у використанні знімків для інтересів економіки України, сільськогосподарської діяльності (фермерства), екологічного моніторингу і на швидке реагування у випадку надзвичайних ситуацій.

У 2020 році було розпочато роботу Регіонального дзеркального сайту програми ЄС «Copernicus», що надає вільний доступ до користування усіма бажаними зйомками українських територій із супутників «Sentinel-1», «Sentinel-2» та «Sentinel-3». У 2020-2021 рр. відбувалося розширення доступу до «Sentinel-5P» [45].

У березні 2020 року між Україною та ЄС було проведено перший раунд перемовин, що стосувалися проекту Угоди, щоб розширити покриття системи EGNOS та забезпечити доступ до послуги «Safety of Life». У результаті сторонами було заключено основні аспекти майбутньої Угоди, обговорено науково-технологічні особливості впровадженої системи та термін введення її в розробку.

Основними сферами застосування даної системи є комп'ютеризація та підвищення рівня точності навігації у річкових, автомобільних та залізничних транспортах, з метою побудови надійних та захищених систем керування повітряними рухами, що також може стати додатковою практичною допомогою в агропромисловій діяльності.

Впроваджена система в Україні забезпечує високоточні автоматичні системи для посадки повітряних транспортів у регіональних аеродромах та аеропортах. Окрім даної переваги, послуга «Safety of Life» дозволяє рятувальним гелікоптерам здійснювати посадки при погіршених умовах: через складні погодні умови або обмежену видимість.

Науково-технологічне співробітництво між Україною та ЄС має позитивну динаміку для розвитку та розширення. Проте для продовження даної динаміки необхідно значно покращити надходження фінансів у наукову діяльність, збільшуючи бюджетні видатки і залучаючи позабюджетні асигнування. Першочергового державного фінансування потребує фундаментальна наука, яка є базою для розробок власних науково-технологічних проектів і важливим фактором для посилення наукового потенціалу. Необхідною умовою також є зміцнення правових засад діяльності НАН України, посилення її ролі в організації фундаментальних наукових дослідженнях, вироблених та проведених державною політикою у даній сфері [51].

Наразі постає проблема у зміцненні матеріально-технічної основи наукових організацій та установ, забезпеченні їх комп'ютеризацією, новим обладнанням та приладами, створенні відповідних обладнаних регіональних та міжгалузевих центрів взаємного користування.

Не менш важливим є підвищення рівня комерціалізації результату наукових проектів, зменшення інноваційних ризиків високотехнологічних компаній і венчурного капіталу завдяки спеціальним фондам, введення у практику державних замовлень на запровадження у розробку та виробництво пріоритетних інновацій.

Також необхідно удосконалити та розширити правову базу інноваційної діяльності, міжнародну науково-технологічну кооперацію, відрегулювати ринок інновацій, зробити оцінку інтелектуальної власності, розширити експорт та імпорт продукції, що виробляється за застосуванням

інтелектуальної власності, удосконалити кредитне, податкове та страхове стимулювання інноваційних установ та підприємств.

Для інноваційного розвитку необхідно інтегрувати науку і виробництво, об'єднати промисловий, торговельний і банківський капітал у потужні структури, що є здатними виробляти конкурентоспроможні та високотехнологічні послуги і товари. Для реалізації інноваційної політики потрібно створити фінансово-промислові групи, перш за все: транснаціональні, горизонтальні та вертикальні холдингові компанії, науково-технічні центри, технополіси, технопарки. Створення таких груп може стати основою інноваційного та науково-технологічного процесу.

Не менш важливою проблемою розвитку науково-технічного співробітництва для України може стати втрата кадрового потенціалу наукової діяльності, тому необхідно заохочувати молодь брати участь у науковій та інноваційній діяльності завдяки поповненню установ та організацій спеціалістами, що можуть бути підготовлені за державним замовленням. Перспективним рішенням може бути запровадження спеціальних грантів для молодих фахівців, створення спеціалізованої ради для захисту докторських та кандидатських дисертацій за новітніми спеціальностями, широку практику у підготовці кадрів вищої кваліфікації у навчальних установах за кордоном.

Висновки до другого розділу

За результатами проведеного аналізу та дослідження сучасного стану торговельно-економічного співробітництва України та ЄС можна зробити такі висновки:

1. Охарактеризовано торговельну складову двосторонніх економічних відносин України та ЄС. Визначено, що економічна співпраця України з ЄС є шансом для перспективного розвитку країни. ЄС є одним з найбільших та найголовніших торговельних партнерів України. З роками обсяг двосторонньої торгівлі товарами та послугами динамічно зростає навіть попри

кризи. Було досліджено імпорту й експорту основних товарних складових і послуг обох торговельних партнерів.

2. Проаналізовано інвестиційну складову двосторонніх відносин, яка є складною системою зовнішньоекономічних відносин, що формується за допомогою комплексної взаємодії наддержавної, державної та регіональної політики ЄС за допомогою відповідних інструментів співробітництва на кожному з рівнів. Основне очікування від даного співробітництва – сформувати сприятливі умови для розвитку українського бізнес-клімату, що наразі є одним з найактуальніших питань.

3. Проведено аналіз науково-технічного співробітництва України та ЄС. Визначено, що підписана у 2002 році Угода про науково-технологічну співпрацю між Україною та ЄС дала можливість розкривати та посилювати науково-технологічну взаємодію між партнерами з метою розвитку та зміцнення науки й наукового потенціалу для врегулювання національних та глобальних питань за допомогою рамкових програм, що одночасно є головними інструментами наукової політики ЄС.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС

3.1. Перспективи економічного співробітництва між Україною та ЄС в умовах російської агресії проти України

З 2014 року економічна взаємодія між Україною та ЄС розвивається в умовах російської агресії проти української держави, в умовах окупації великої частини українських територій, через що виникають певні перешкоди та проблеми у розвитку торговельно-економічного співробітництва між партнерами.

У той самий час, маючи змогу приєднатися до економічного простору ЄС, для України виникають певні новітні конкурентні переваги, передусім при умові постійної тенденції у створенні певних автономних міжнародних центрів впливу, забезпеченні їх національної безпеки у стратегічних сферах економіки, базуючись на процесах ресорсингу і створенні стійких мереж доданої вартості на регіональному рівні. Таким чином, навіть за умови російської агресії на території України, держава має можливість інтегруватися в економіку ЄС, що є однією з найбільш конкурентних та ефективних моделей для українського соціально-економічного розвитку [1].

Отже, торговельно-економічне співробітництво України та ЄС є одним із важливих зовнішньоекономічних факторів незламності національної української економіки за умови великої кількості людських та матеріальних втрат внаслідок російської агресії проти України. З 2013 року ЄС вважається одним з найголовніших торговельно-економічних партнерів України. З 2013 по 2021 рр. питома вага зовнішньоторговельного обороту України та ЄС зросла на 7,1% та становила 39,2% (експорт зріс на 12,9%, імпорт – 4,7%).

За I півріччя 2022 року обсяг українського експорт до країн ЄС зріс, порівняно з тим самим півріччям 2021 року. Це може бути пов'язано з широкомасштабною війною та морською блокадою, через що кордон на заході

України залишався одним транспортним маршрутом. Проте після відкриття «зернового коридору» можна було спостерігати збільшення вантажоперевезень з портів України. Майже за 2022 рік Україні вдалося експортувати понад 51 млн тон агропромислової продукції, продукції харчової промисловості, сумою близько 21 млрд дол. Порівнюючи зі статистикою 2021 року, показник експорту зменшився майже на 17%, проте наразі Україна залишається на 17 місці серед найбільших експортних партнерів ЄС по товарам, та на 15 місці – серед імпортерів.

Нами було виконано регресійний аналіз торговельно-економічного співробітництва України та ЄС, а саме: прогноз обсягу експортних та імпорتنних операцій товарами та послугами між партнерами.

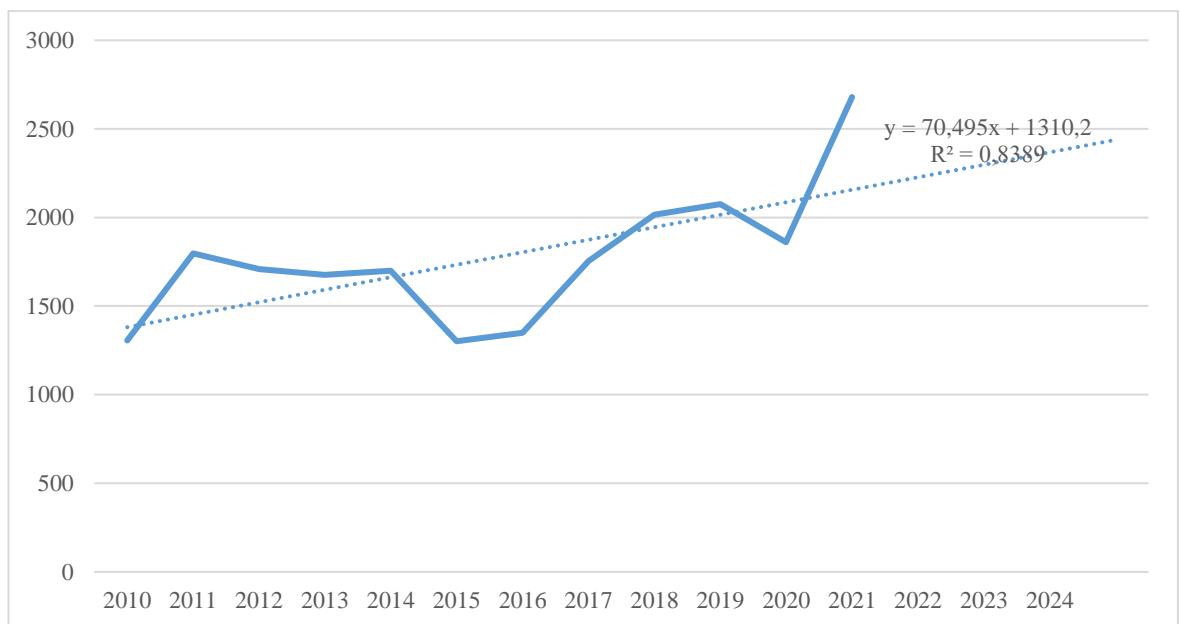

Рис. 3.1. Експорт товарів України до країн ЄС (млн дол. США), 2010-2024 рр. [13]

За результатами регресійного аналізу було зроблено прогноз зовнішньої торгівлі України товарами з країнами ЄС (а саме експорт) до 2024 року (рис. 3.1). Показник має позитивний тренд розвитку. В середньому щорічно експорт товарів України до країн ЄС зростатиме приблизно на 70 млн. Вірогідність зробленого прогнозу складає 83,9%, і коефіцієнт апроксимації ($R^2 = 0,8389$) вказує на те, що вірогідність прогнозу є високою та не потребує більш

складних прогнозних розрахунків. Дана динаміка росту може пояснюватися тим фактором, що Євросоюз стає для України головним напрямком експорту та транзиту, особливо під час широкомасштабного російського вторгнення, а також завдяки Угоді про асоціацію експорт товарів з України до ЄС зростає.

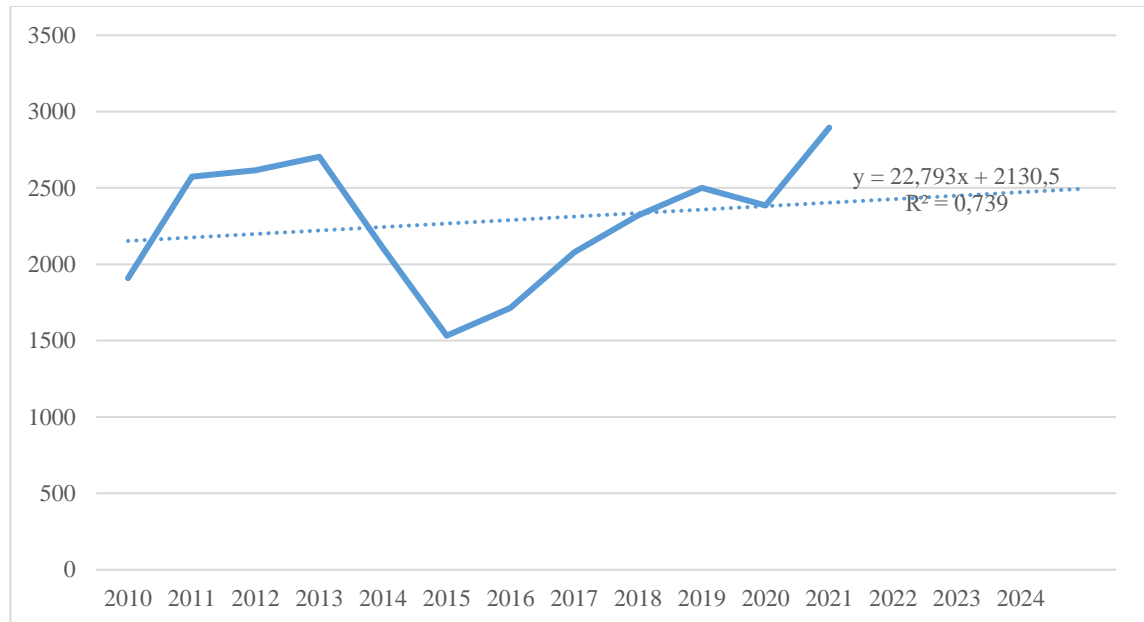

Рис. 3.2. Імпорт товарів України до країн ЄС (млн дол. США)
, 2010-2024 рр. [13]

За результатами регресійного аналізу нами було виконано прогноз українського імпорту товарів з країн-партнерів ЄС до 2024 року (рис. 3.2). Показник має позитивний тренд розвитку. В середньому щорічно імпорт товарів України до країн ЄС росте приблизно на 22 млн. Вірогідність зробленого прогнозу складає 53,9%, і коефіцієнт апроксимації ($R^2 = 0,539$) вказує на те, що вірогідність прогнозу може змінюватися в залежності від зовнішніх факторів. Проте навіть такий прогноз може вказувати на позитивну тенденцію, оскільки ЄС є найбільшим торговельним партнером України. У торгівлі товарами між партнерами переважають: агропродукції, чорні метали, електричні машини, жири та олії тощо.

За результатами регресійного аналізу нами було досліджено експорт послугами між двома партнерами до 2024 року (рис. 3.3).

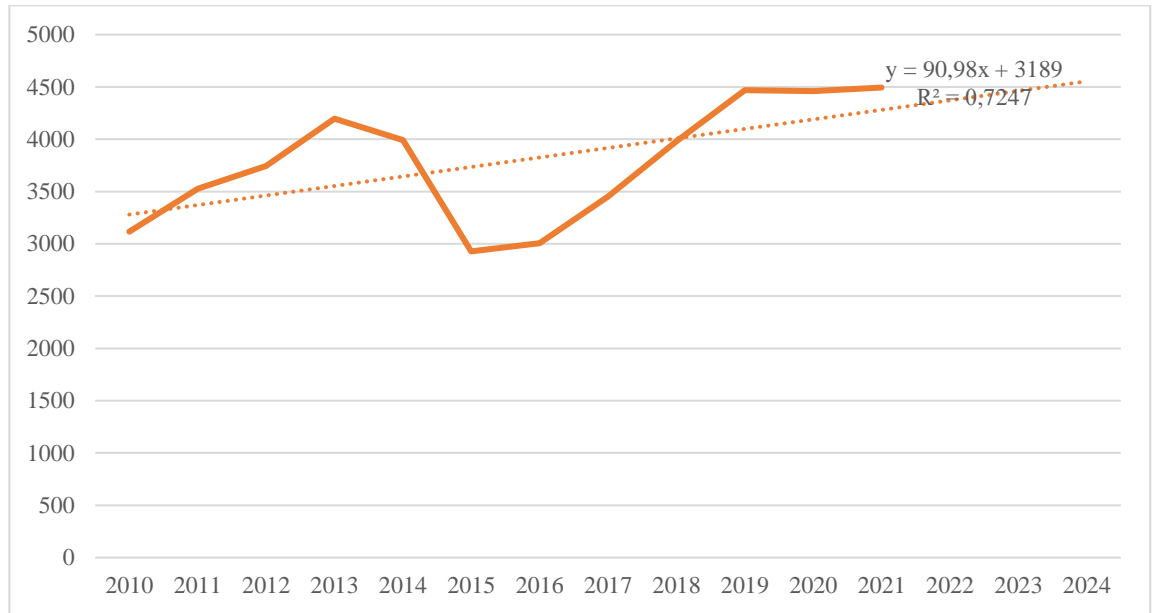

Рис. 3.3. Експорт послуг України до країн ЄС (млн дол. США),
2010-2024 рр. [13]

Показник має позитивний тренд розвитку. В середньому щорічно експорт послуг України до країн ЄС росте приблизно на 90 млн. Вірогідність зробленого прогнозу складає 72,4%, і коефіцієнт апроксимації ($R^2 = 0,7247$) вказує на те, що вірогідність прогнозу є високою та не потребує більш складних прогнозних розрахунків. Постійне зростання експорту послугами може бути через розвиток в Україні сфер послуг та через те, що українські послуги користуються попитом на ринку ЄС, особливо: транспортні послуги, ІТ-технології та комунікації, сфера будівництва, послуги з ремонту та технічного обслуговування.

За результатами регресійного аналізу було проаналізовано імпорту послуг України з країн-членів ЄС до 2024 року (рис. 3.4). Показник має негативний тренд розвитку. Прогнозується, що в середньому щорічно імпорту послуг України з країн ЄС буде скорочуватись приблизно на 24 млн. Вірогідність зробленого прогнозу складає близько 53%, і коефіцієнт апроксимації ($R^2 = 0,53$) вказує на те, що вірогідність прогнозу може змінюватися в залежності від різних чинників. Постійне скорочення імпорту послуг може стати наслідком розвитку досліджуваної сфери діяльності України.

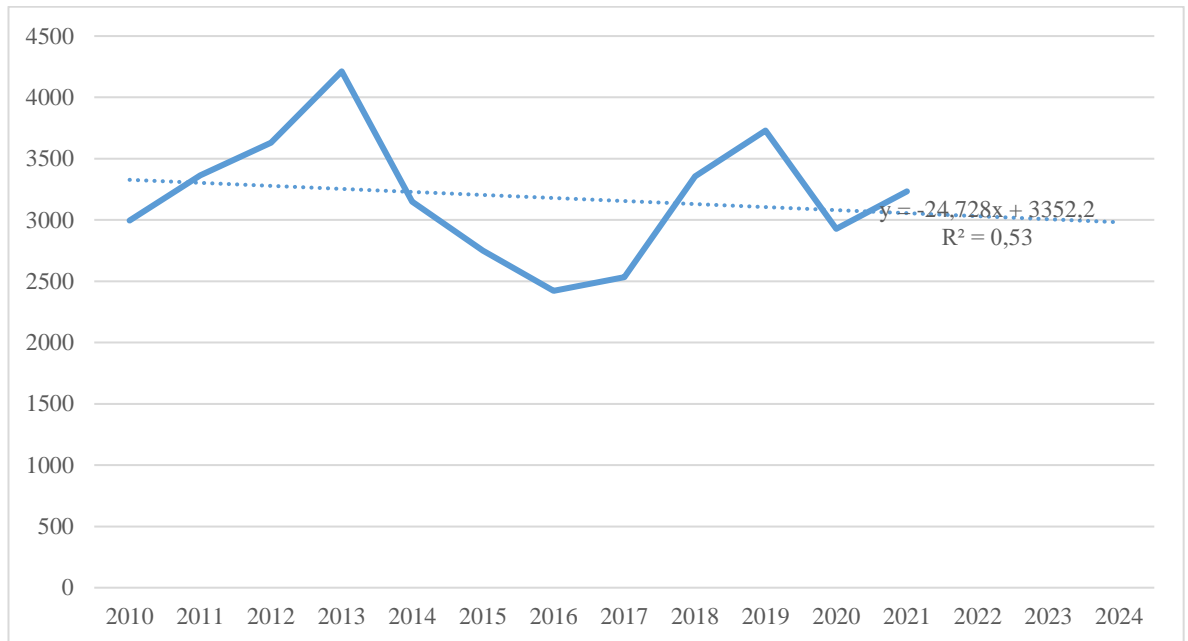

Рис.3.4. Імпорт послуг України до країн ЄС (млн дол. США),
2010-2024 рр. [13]

Експорт України є ключовим фактором у формуванні ВВП, зростанні показників соціально-економічного розвитку країни та сукупного попиту.

Нами було виконано та порівняно кореляційно-регресійний аналіз залежності ВВП України від експорту товарними структурами та основними видами послуг до країн ЄС.

Кінцевий результат моделі по розрахунковим параметрам має вигляд функції:

$$Y = 172,55 - 53,54X_1 - 52,75X_2 - 30,86X_3 - 39,11X_4 + 134,92X_5 + 152,14X_6,$$

де коефіцієнт детермінації дорівнює 0,838, що показує що на 83,8% розрахункові параметри моделі, тобто сама модель, пояснюють залежність та зміни досліджуваного параметра - Y , від досліджуваних факторів - X_n . Результат коефіцієнту є досить непоганим. Отже, виконавши кореляційно-регресійний аналіз залежності ВВП України від експорту товарними структурами до країн ЄС можна зробити висновок.

Виконавши кореляційно-регресійний аналіз залежності ВВП України від експорту товарними структурами до країн ЄС можна зробити висновок.

Таблиця 3.1

Експорт найбільш поширених товарних груп з України до країн ЄС,
млрд дол. США (2011-2022 рр..)

Роки	ВВП України (млрд дол. США)	Чорні метали	Електричні метали та устаткування	Зернові культур	Жири та олії тваринного або рослинного походження	Руди, шлаки та зола	Дерева і вироби з деревини
2011	169,33	5,30	1,55	1,03	0,91	1,87	1,10
2012	182,59	3,56	1,50	1,98	1,22	1,61	0,98
2013	190,5	4,06	1,49	1,72	1,24	1,71	1,20
2014	133,5	3,89	1,65	1,80	0,91	1,58	0,91
2015	91,03	2,62	1,43	1,62	0,68	0,96	0,71
2016	93,36	2,68	1,61	1,28	1,20	0,93	0,78
2017	112,09	3,19	2,04	1,70	1,47	1,54	0,83
2018	130,89	3,72	2,37	2,22	1,14	1,82	1,04
2019	153,88	3,16	2,30	2,64	1,53	1,77	0,99
2020	156,62	2,51	2,21	1,79	1,84	1,45	0,98
2021	200,09	5,44	2,57	1,93	2,36	2,97	1,45
2022	195,7	2,79	2,31	4,69	3,07	2,37	1,62

Таблиця складена автором за матеріалами: [49]

Отже, переходячи до самих коефіцієнтів моделі, можна говорити наступне: 172,55 - це a_0 - коефіцієнт, який показує яким буде ВВП країни у разі, якщо всі фактори, що використовуються в моделі, дорівнюватимуть 0, мається на увазі що це залежність від інших неописаних у моделі факторів. - 53,54 - a_1 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_1 на Y_1 , тобто експорт групи товарів (чорні метали) у межах даної моделі впливає на ВВП країни з вагою 53,54. Знак мінус показує, що цей вплив негативний, тобто, чим

нижчий показник експорту, тим нижче ВВП України; $-52,75$ - a_2 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_2 на Y_1 , тобто експорт групи товарів (електричні метали та устаткування) у межах даної моделі впливає на ВВП країни з вагою $52,75$. Даний показник також впливає з показником мінус. $-30,86$ - a_3 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_3 на Y_1 , тобто експорт групи товарів (зернові культури) у межах даної моделі впливає на ВВП країни з вагою $(-30,86)$. $-39,11$ - a_4 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_4 на Y_1 , тобто експорт групи товарів (жири та олії тваринного та рослинного походження) у межах даної моделі впливає на ВВП країни з вагою $(-39,11)$. $134,92$ - a_5 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_5 на Y_1 , тобто експорт групи товарів (руди, шлаки та зола) у межах даної моделі впливає на ВВП країни з вагою $134,92$. $152,14$ - a_6 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_6 на Y_1 , тобто експорт групи товарів (деревина і вироби з деревини) у межах даної моделі впливає на ВВП країни з вагою $134,92$. Останні два коефіцієнти мають позитивний показник, тобто відповідно до моделі збільшення ВВП країни сприятиме збільшенню економіки держави.

Кінцевий результат моделі по розрахунковим параметрам має вигляд функції:

$$Y = 79,93 + 53,12X_1 - 37,53X_2 - 118,32X_3 + 534,36X_4 - 1288,37X_5 - 90,81X_6,$$

де коефіцієнт детермінації дорівнює $0,931$, що показує що на $93,1\%$ розрахункові параметри моделі, тобто сама модель, пояснюють залежність та зміни досліджуваного параметра - Y , від досліджуваних факторів - X_n . Результат коефіцієнту є досить непоганим. Отже, виконавши кореляційно-регресійний аналіз залежності ВВП України від експорту товарними структурами до країн ЄС можна зробити висновок.

Таблиця 3.2

Експорт найбільш поширених експортних послуг з України до країн ЄС,
млрд дол. США (2011-2022 рр..)

Роки	ВВП України (млрд дол. США)	Послуги у сфері телекомунікацій	Транспортні послуги	Послуги з переробки матеріальних ресурсів	Ділові послуги	Послуги з ремонту та технічного обслуговування	Послуги з будівництва
2011	169,33	0,43	2,007	0,342	0,538	0,076	0,018
2012	182,59	0,439	2,090	0,350	0,568	0,078	0,019
2013	190,5	0,556	2,020	0,617	0,652	0,096	0,026
2014	133,5	0,680	1,800	0,619	0,497	0,079	0,025
2015	91,03	0,549	1,160	0,613	0,348	0,066	0,018
2016	93,36	0,616	1,120	0,679	0,360	0,074	0,018
2017	112,09	0,835	1,280	0,846	0,438	0,073	0,027
2018	130,89	0,836	1,270	1,040	0,513	0,069	0,039
2019	153,88	1,040	1,360	1,060	0,613	0,094	0,059
2020	156,62	1,400	1,130	0,987	0,591	0,079	0,391
2021	200,09	1,250	1,330	0,958	0,593	0,077	0,281
2022	195,7	1,170	0,840	0,765	0,452	0,043	0,127

Таблиця складена автором за матеріалами: [12]

Отже, переходячи до самих коефіцієнтів моделі, можна говорити наступне: 79,9 - це a_0 - коефіцієнт, який показує яким буде ВВП країни у разі, якщо всі фактори, що використовуються в моделі, дорівнюватимуть 0, мається на увазі що це залежність від інших неописаних у моделі факторів. 53,13 - a_1 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_1 на Y_1 , тобто експорт послуг у сфері телекомунікацій даної моделі впливає на ВВП країни з вагою

53,13. Знак плюс показує, що цей вплив позитивний, тобто, чим вище показник експорту, тим вище ВВП України; -37,53 - a_2 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_2 на Y_1 , тобто експорт транспортних послуг у межах даної моделі впливає на ВВП країни з вагою 37,53. Даний показник також впливає з показником мінус, оскільки показник негативний, то чим нижче показник експорту, тим нижче ВВП України; -118,32 - a_3 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_3 на Y_1 , тобто експорт послуг з переробки матеріальних ресурсів у межах даної моделі впливає на ВВП країни з вагою (-118,32). 534,36 - a_4 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_4 на Y_1 , тобто експорт ділових послуг у межах даної моделі впливає на ВВП країни з вагою 534,36. -1288,37 - a_5 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_5 на Y_1 , тобто експорт послуг з ремонту та технічного обслуговування у межах даної моделі впливає на ВВП країни з вагою (-1288,37). -90,81 - a_6 - коефіцієнт, який показує вагомість впливу фактора X_6 на Y_1 , тобто експорт послуг з будівництва у межах даної моделі впливає на ВВП країни з вагою (-90,81).

Оскільки деякі з коефіцієнтів мають позитивний показник, це вказує на те, що збільшення ВВП країни сприятиме збільшенню економіки держави.

3.2. Гуманітарне та військове співробітництво України та ЄС

У період російської агресії на території України, країни ЄС проявили політико-дипломатичну підтримку, військово-технічну, фінансово-економічну і гуманітарну допомогу для протистояння нашої держави проти широкомасштабної війни.

ЄС підтримує територіальну цілісність, незалежність та суверенітет України протягом 2014-2022 рр.. Станом на 2023 рік основними важливими напрямками допомоги для України з боку країн-партнерів залишається воєнно-технічна та гуманітарна допомога.

Наразі для України гуманітарне та військове співробітництво є пріоритетним, оскільки є необхідним поставки озброєння та боєприпасів, важкої техніки для лав ЗСУ та в цілому сфера оборони.

У 2021 році Радою ЄС було створено Європейський фонд миру, фінанси якого використовуються для заходів у сфері безпеки та підтримці миру загалом. Обсяг Фонду складав на момент створення 5,7 млрд євро. Європейський фонд миру став першим інструментом, що має змогу фінансувати постачання озброєння, боєприпаси та військову техніку для третьої країни. Впродовж широкомасштабного вторгнення Україна отримала близько 3 млрд євро допомоги.

Військове співробітництво з партнерами ЄС здійснює постачання на двосторонньому рівні, оскільки країни ЄС надають Україні значну частину зброї, що виробляється із власних запасів держави.

Україні постачається широкий перелік збройного обладнання та військової техніки: реактивні системи залпового вогню, системи ППО і гаубиці до радарів, пристрої для розмінування, медичне обладнання і зимовий одяг.

Найбільшим лідером у наданні підтримки безпосередньо являється Польща. Більшу частину допомоги у воєнному аспекті Україна відчуває також з боку Литви, Латвії та Естонії. Серед інших країн-партнерів ЄС активну допомогу у постачанні зброї можна визначити наступні країни: Німеччина, Чехія, Франція, Словаччина, Нідерланди та Іспанія.

Польща надає танки, що використовують ЗСУ, Словаччина, Польща та Франція постачають самохідні артилерійські установки «Zuzana 2», «Krab» та «Caesar» відповідно, Німеччина надає гаубиці «Panzerhaubitze 2000», а також Україна отримує від Швеції переносні зенітно-ракетні комплекси (ПЗРК). Також Україна отримала значну частину боєприпасів та техніки від країн Балтії, Румунії, Чехії, Нідерландів, Іспанії та інших країн-партнерів ЄС. Станом на 2022 рік Австрія та Угорщина залишалися єдиними країнами ЄС,

що не надавали ніякої допомоги Україні для протистояння російського широкомасштабного вторгнення [37].

Одним із основних напрямів воєнної допомоги з боку країн-партнерів ЄС є гарант безпеки та об'єднані зусилля країн світу для підтримання обороноздатності та забезпечення ЗСУ спеціальною технікою й зброєю завдяки зустрічам на рівні міністрів у Німеччині на американській авіабазі Рамштайн.

У 2022 році було ухвалено рішення створити Місію ЄС з надання військової підтримки Україні. EUMAM Ukraine мала на меті забезпечити особовий склад ЗСУ спеціалізованою підготовкою.

Існує перелік суб'єктивних та об'єктивних факторів, від яких безпосередньо залежить постачання зброї. Наприклад, можна виділити активність та наполегливість з боку України, рівень солідарності країн-партнерів ЄС, обсяг військового арсеналу, специфіку внутрішньополітичної обстановки, особливість логістичних процесів, обмеження на поставки відповідного переліку військового обладнання, що можуть накладатися з боку інших держав тощо.

Експертами Кільського інституту економіки світу були проаналізовані стан і динаміка постачання озброєнь Україні, в результаті чого дійшли висновку, що з початку травня 2022 року військова підтримка ЄС мала тенденцію до зменшення обсягів. Упродовж липня шістьма країнами ЄС, а саме Великобританією, Францією, Німеччиною, Іспанією, Італією та Польщею не було запропоновано нове озброєння для України. Дана тенденція могла виникнути внаслідок великого попиту України та обмеженості часу країн ЄС.

Також з початку широкомасштабного російського вторгнення країни ЄС активізували та розширили фінансово-економічну підтримку та гуманітарну допомогу для нашої держави. Брюсселем було запропоновано грантові програми, позики, кредити та гуманітарні поставки.

Країнами-партнерами ЄС було запропоновано поставку постійної гуманітарної допомоги, маючи на меті забезпечити доступ до послуг та товарів першої необхідності як для цивільного населення, постраждалих в результаті російського вторгнення, так і для військових. Дана підтримка надається завдяки різноманітним програмам та інструментам ЄС, через що передбачається доступ їжі, води, медичних препаратів та обслуговування, освіти та допомозі малого та середнього бізнесу, сільськогосподарської діяльності, забезпечується енергобезпека, кібербезпека, відновлюється дрібна інфраструктура тощо. З кінця лютого і на початок грудня 2022 року країни ЄС поставили нашій державі близько 80 тис тон гуманітарної підтримки.

Забезпечення укриття, захисту та допомоги українським біженцям в цілому – є важливим компонентом гуманітарної підтримки з боку країн-партнерів ЄС для України. Завдяки ЄС було активізовано механізм, що забезпечує для українців тимчасовий захист, маючи можливість перебувати у країнах ЄС до одного року. Завдяки цьому механізму вимушено переселені особи мали доступ до забезпечення житловими умовами, ринку праці, медичної допомоги, соціального забезпечення та освіти на території іншої країни.

У квітні минулого 2022 року операторами зв'язку двох партнерів було підписано Спільну заяву, що запроваджувала доступний та безкоштовний роумінг і міжнародні дзвінки між країнами ЄС та нашою державою. У вересні цього року було підписано ще одну Спільну заяву, яка забезпечувала надання послуг з переводу коштів зі зниженою комісією за відповідну послугу та комісій, що стосувались безпосередньо обмінного курсу.

Усього за 2022 рік Україна отримала від країн ЄС допомоги понад 7 млрд євро. ЄС знаходиться на другому місці за кількість наданої грошової допомоги після США. У 2022 році було надано 2 млрд євро на підтримку «зеленої економіки», більше 1 млрд – після результатів Меморандуму, і понад 9 млрд

євро було макрофінансової кредитної підтримки було виділено у вересні цього ж року.

Повністю обіцяна сума допомоги ще не виділена, проте партнери гарантують надати її протягом 2023 року. 8% від наданої суми вважається грантами, інша частина допомоги є кредитами.

ЄІБ було виділено більше 2 млрд євро. Банк надавав підтримку протягом всього 2022 року та був одним із донорів грошової допомоги для України.

Від Німеччини Україна отримала протягом 2022 року близько 1,3 млрд євро, країна вважається найбільшим донором грошової підтримки серед країн-членів ЄС. Частина коштів, а саме 1 млрд євро Німеччина надала в якості гранту, тобто Україні не потрібно повертати цю суму. Тим не менш, Німеччина стала однією з перших країн, яка в перший тиждень російського повномасштабного вторгнення надала нашій державі 400 гранатометів, тисячу протитанкових засобів та 500 переносних зенітно-ракетних комплексів «Stinger». Урядом країни-партнера передано не менш важливу протиповітряну оборону (ППО) та погоджено фонд на 2 млрд євро на закупівлю німецької зброї [55].

Польща також виступає як надійний та вірний союзник для України. Іноземний партнер виділив майже 5 млрд євро грошової допомоги на гуманітарну, економічну і військову підтримку, з даної суми гранти Польща не надавала. Тим не менш, більше 1 млн українців проживають у країні як ВПО у безкоштовному житлові, з наданим безкоштовним одягом, речами першої необхідної потреби та харчуванням.

Окрім розглянутої допомоги від ЄС, Радою Європи було передбачено близько 50 млн євро у рамках нового Плану дій для нашої держави на 2023-2026 рр.. Дану допомогу буде реалізовано в проектах, що стосуються безпосередньо з протоколами воєнних дій РФ. Підтримка РЄ може сприяти захисту ВПО та реабілітації постраждалих від війни [56].

Країни-учасники ЄС, що надали Україні, допомогу у 2022 році

Країни-партнери	Допомога
Франція	600 млн євро
Італія	2,8 млрд євро
Фінляндія	95 млн євро (грошова допомога та озброєння)
Нідерланди	15 млн євро (гуманітарна та військова підтримка)
Латвія	300 млн євро військової підтримки
Чехія	1,1 млрд євро гуманітарної та військової підтримки
Литва	300 млн євро військового озброєння і техніки

Таблиця складена автором за матеріалами: [54]

Інші країни-учасники ЄС, що надали підтримку Україні у 2022 році перелічені у таблиці 3.2. Серед основних партнерів можна виділити наступних: Францію, Італію, Фінляндію, Нідерланди, Латвію, Чехію, Литву.

3.3. Євроінтеграція України як парадигма торговельно-економічного співробітництва з ЄС

Євроінтеграція України почалася ще в 2014 році, коли відбулося російське вторгнення на українські території, через що було створено певні перешкоди, ризики та проблеми для розвитку держави в цілому.

На той час, економічна інтеграція до європейського середовища мала додаткові конкурентні переваги, у зв'язку з чим Україна мала неабиякий шанс для інтеграції до економіки ЄС, що визначається однією з найбільш конкурентних та ефективних з усіх можливих моделей соціального та економічного розвитку [22].

Наразі Україна – це надійний партнер ЄС, ось чому наша держава впевнено крокує до набуття членства в Союзі. Вступ дає Україні перспективу

для перетворення держави на розвинену країну з високим рівнем життя людей, сприяє подоланню економічної та технологічної відсталості тощо.

Процес євроінтеграції спрямований на запровадження нових реформ та законів, встановлення безвізового режиму з ЄС, надання новітніх адміністративних послуг від сучасних Центрів, можливість отримання державних послуг онлайн через додаток «Дія» без черг, дороги, будівництво яких відбувається відповідно за стандартами ЄС. Дані зміни є початковим результатом Європейської інтеграції, що здійснено за допомогою ЄС [2].

Оскільки ЄС – головний торговельно-економічний партнер для України, то Європейська інтеграція відіграє велику роль у їх майбутньому співробітництві. Наприклад, українським виробникам було надано полегшений доступ на один з найбільш масштабних ринків світу – ринок ЄС. Наша держава – лідер експорту сільськогосподарських товарів до країн-учасників ЄС.

Торговельно-економічне співробітництво України у складі ЄС може мати перспективу у створенні нових робочих місць, підвищенні заробітної плати завдяки експортним операціям наших товарів на ринки ЄС, маючи високу купівельну спроможність.

У 2020 році частка обсягу торгівлі між Україною та ЄС становила майже 41%. Протягом 2015-2020 рр. ЄС став одним із лідерів на ринку сільськогосподарської продукції, станом на 2020 р. до Європи було спрямовано близько 35% аграрної продукції. З 2016 року можна спостерігати позитивну динаміку користування нашої державою тарифних квот ЄС, беручи до уваги і квоти для продукції, що потребує вищий ступінь переробки. Отже, можна зробити висновок, що Україна впродовж п'яти років лише досягла значних змін та результатів у географічній структурі міжнародної торгівлі.

З 2016 року вітчизняними компаніями було активно використано можливості поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Загальна динаміка торговельно-економічної співпраці України та ЄС свідчить

про різнохарактерну тенденцію від ефекту ЗВТ. Тобто можна спостерігати повільний ріст показників внутрішньогалузевої торгівлі, підвищення індексу відкритості торгівлі з країнами-членами ЄС та покращений індекс збалансованості торгівлі. Проте, не менш важливим залишається негативне сальдо взаємного обміну продукцією, зменшився обсяг товарної концентрації експорту в ЄС тощо.

У 2021 році Україна експортувала до країн ЄС близько 35% послуг. У торгівлі послугами Україна має позитивний баланс на відміну від торговельно-економічного співробітництва товарами. Отже, можна зробити висновок про загальну структуру торгівлі між партнерами під час європейської інтеграції: українські підприємства мали успіх у євроінтеграції глобального ланцюга доданої вартості впродовж останніх п'яти років, починаючи з експортних операцій сировини і закінчуючи імпортними операціями готової продукції. Проте у 2022 році РФ фактично перервала економічну мережу між партнерами. Наприклад, європейські брендові компанії, такі як BMW та Volkswagen, зупинили деякі свої заводи через недіючі внаслідок війни українські підприємства, які займалися поставками комплектуючих для електрообладнання машин.

Таким чином, під час воєнного часу ускладняється торговельно-економічне співробітництво між Україною та ЄС у постачанні сталеливарних виробів та електрообладнання. У той же час через військове положення пришвидшується інституціональна і в окремих галузях секторальна європейська інтеграція економіки країни у внутрішній ринок партнера, відбувається трансформація товарної структури експорту через диференціацію.

Розвиток торговельно-економічного співробітництва України та ЄС залежить від відбудови доступу до портів та віднови експортної структури. Саме тому ЄС приймає важливе рішення про започаткування спеціальної «Платформи відбудови України», що керується Комісією ЄС та українським

Урядом. Єврокомісією було запропоновано створення спеціального фонду «RebuildUkraine», що стане основним інструментом, завдяки якому будуть надані кредити та гранти для відбудови економіки України. Основою діяльності даного Фонду буде досвід Фонду відновлення ЄС, за допомогою якого було подолано кризові ситуації у країнах-учасниках Союзу [55].

Станом на листопад 2022 року було відкрито більш реальні перспективи для Європейської інтеграції України. Статус кандидата ЄС дозволить Україні розширити доступ до внутрішніх ринків ЄС, отримувати кредити та гранти завдяки спеціальним інструментам для здійснення реформ, отримати доступ до інших окремих програм та фондів ЄС, підвищити інвестиційну привабливість країни тощо. Державою виконано близько 70% своїх зобов'язань в рамках Угоди про асоціацію України та ЄС.

Наразі навіть під час широкомасштабного російського вторгнення на українські території, держава продовжує дотримуватися Угоди про асоціацію з ЄС, маючи неабиякі результати у різному напрямку. Наприклад, торговельно-економічне співробітництво між партнерами під час євроінтеграції відзначається великим прогресом у секторі публічних масових закупівель, помітний доступ до ринку ЄС та мінімізація технічного бар'єру у торговельних операціях. Не менш важливим результатом є приєднання України до Конвенції ЄС щодо спільного транзиту та Конвенції, що стосується спрощення формальностей у торговельно-економічному співробітництві товарами.

Для розвитку торговельно-економічного співробітництва необхідним завданням для обох партнерів постає розбудова нових логістичних структур торгівлі. З початку травня 2022 року здійснюється реорганізація логістичних структур, що базується на Плані дій ЄС «Шлях солідарності». Планом передбачено [15]:

- Підвищити пропускну спроможність вже наявних логістичних коридорів, визначити нові транспортні ланцюги для поставки продукції Україні, відшукати нових держав-партнерів у ЄС та третіх країнах;

- Податково створити логістичні можливості для наземних та водних транспортних засобів на території ЄС, перевалочні пункти, місця для зберігання товарів та забезпечити максимальну гнучкість при проходженні формальностей на кордоні;

Даний План дає перспективу на збільшення обсягу експорту української продукції та розширення експортних та імпортних операцій в цілому через європейські логістичні коридори. Для вирішення питань також задіяні наступні платформи, що підтримуються Комісією ЄС та допомагають шукати партнерів для спрощення поставок: Мережа підприємств Європи, Європейська підтримка кластерів України та система «Назовні» [53].

Також ЄС було скасовано торговельні обмеження для України у підтримку вітчизняних виробників та з метою зміцнення позицій бізнесу на ринку ЄС. Під час військового стану дана лібералізація сприяє поглибленню торговельно-економічному співробітництву як з країнами-членами ЄС, так і третіми країнами, куди експортується транзитом український товар. З 4 червня 2022 р. протягом одного року діятиме Регламент про тимчасову лібералізацію торгівлі між Україною та ЄС. З боку ЄС Регламентом передбачено [25]:

- Тимчасово призупинити дію тарифів, що передбачені додатками I-A до Угоди між партнерами (скасувати мито для промислових товарів, призупинити використання системи вхідних цін для деяких продуктів харчування та призупинити дії квоти на продукцію сільськогосподарської промисловості);

- Тимчасово призупинити антидемпінгове мито;

- Призупинити використання масштабних захисних заходів.

У свою чергу Україна зобов'язана: відповідати всім правилам походження продукції; підтверджувати, що продукція не походить з

окупованої країною-агресором території; уникати будь-які нові обмеження на імпорт, що містить в собі нові мита чи інші заходи і посиленні існуючі обмеження; дотримуватися поваги демократичних принципів, прав людини, верховенства права, боротьби з протиправною діяльністю та державною корупцією.

Завдяки євроінтеграції України у 2022 році було здійснено роботу з повноцінного безвізового режиму в енергетичному, митному, цифровому, транспортному та інших секторах української економіки. Проект передбачає подальше зміцнення торговельно-економічного співробітництва України та ЄС, а також прискорення інтеграції української економіки у внутрішній ринок ЄС [20].

Також завдяки Європейському інтеграційному процесу, Україна має можливість підписати угоду з ЄС про отримання статусу АЕО (авторизованого економічного оператора), що впливає безпосередньо на торговельно-економічні відносини між суб'єктами [48].

Нами було наведено деякі рекомендації щодо удосконалення торговельно-економічного співробітництва між Україною та ЄС у зв'язку з євроінтеграцією [23]:

– Пропозиція стосується насамперед забезпечення узгоджень між Україною та ЄС і реалізація нового Плану пріоритетних дій стосовно інтеграційного процесу до внутрішнього ринку ЄС, що може бути здійснене наступним чином: створення нових спільних проектів, що будуть стосуватися інфраструктури та виробничо-промислової сфери; реалізація продуктивної інвестиційної політики на українському напрямку; залучення нашої держави до союзного роумінгу партнера; поширення доступу державних компаній на національний ринок послуг країн-учасників ЄС.

– Не менш важливим є узгодження з ЄС достатнього рівня постійної фінансової підтримки для України завдяки кредитам та грантам з боку країн-членів ЄС. Для забезпечення регулярної співпраці можна запропонувати

додаткову координацію допомоги з боку інших розвинутих країн та міжнародних організацій.

– Було запропоновано розробку і запровадження на рівні країн-членів ЄС цільових адресних програм, що стосуються безпосередньо відтворення економіки України, пошкодженої інфраструктури, житлових та комунальних господарств, соціальної та культурної секторів тощо.

– Ухвалення з Комісією ЄС рішення зберегти та поглибити лібералізацію торговельно-економічних відносин між двома партнерами та трансформацію рівня лібералізації у сфері торгівлі максимально наближеного до внутрішнього європейського ринку.

– Продовження реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сферах повної зони вільної торгівлі і запровадження правил і стандартів правової концепції в системі правових норм ЄС.

– Здійснення подальшого інституційного поглиблення та удосконалення інтеграційного процесу України в базових сферах взаємодії з економікою ЄС: енергетична, промислова, авіаційна, цифрова, аграрна, транспортна, міграційна тощо. Пришвидшення європейської інтеграції нашої держави до програми «Цифрова Європа».

– Можливість приєднати Україну до Єдиної зони платежів в євро.

– Здійснення спільного з європейськими інституціями моніторингу та виявлення перспектив для інвестиційної співпраці в умовах російської агресії.

– Можливість залучити українських представників до співпраці у європейських економічних та інших інституціях у ролі спостережників.

Європейська інтеграція України сприяє підтримці стабільності внутрішнього стану України, зміцненню потенціалу як для оборони проти російської інтервенції, так і для майбутнього відбудовування нашої держави.

Висновки до третього розділу

За результатами проведеного аналізу та дослідження перспектив розвитку торговельно-економічних відносин України та ЄС можна зробити такі висновки:

1. Було досліджено перспективи тенденції економічної взаємодії між Україною та ЄС в умовах російської агресії проти української держави. У результаті виконаного регресійного аналізу було зроблено прогноз зовнішньої торгівлі товарами та послугами між двома партнерами до 2024 року. У висновку маємо: ріст експорту певних груп товарів з України до країн-членів ЄС; ріст імпорту певних груп товарів з ЄС в Україну; ріст експорту послуг з України до ЄС та зменшення обсягу імпорту послуг в Україну з країн-членів ЄС. Також було виконано кореляційно-регресійний аналіз залежності ВВП України від експорту товарів та послуг до країн ЄС. У результаті досліджень було визначено основні товарні групи та основні види послуг, що сприяють збільшенню ВВП України, а тому – росту економіки держави навіть в умовах російської агресії проти української держави.

2. Визначено перспективи гуманітарного та військового співробітництва України та ЄС. У результаті досліджень було зазначено та доведено фактами, що під час широкомасштабного російського вторгнення країни-члени ЄС проявляли політико-дипломатичну, військово-технічну, фінансово-економічну та гуманітарну допомогу для протистояння України проти РФ. Було зазначено основних країн-членів ЄС, що проявили найбільшу підтримку під час складної ситуації нашої держави.

3. Проаналізовано можливості євроінтеграції України як парадигми торговельно-економічного співробітництва з ЄС. За допомогою Європейської інтеграції можливе запровадження нових реформ та законів, встановлення безвізового режиму з ЄС, надання новітніх адміністративних послуг від сучасних Центрів, можливість отримання державних послуг онлайн через додаток «Дія» без черг, дороги, будівництво яких відбувається відповідно за

стандартами ЄС. Торговельно-економічне співробітництво України у складі ЄС може мати перспективу у створенні нових робочих місць, підвищенні заробітної плати завдяки експортним операціям наших товарів на ринки ЄС, маючи високу купівельну спроможність.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження торговельно-економічного співробітництва України та ЄС можна зробити наступні висновки.

1. Досліджено торговельно-економічне співробітництво як наукову категорію. Зокрема визначено, що торговельно-економічне співробітництво з'явилося ще у часи зародження МЕВ і наразі являє собою важливу сферу у підтримці та розвитку економіки будь-якої країни. Отже, міжнародна торгівля являє собою систему, що базується на міжнародних товарно-грошових відносинах і представляє собою комплекс зовнішньої торгівлі товарами та послугами різних держав світу.

2. Визначено сучасні форми та види торговельно-економічного співробітництва. Розглянуто певні ознаки, що визначають форми міжнародної торгівлі, наприклад: предмет торгівлі, спосіб і організація взаємовідносин між партнерами. Кожна форма торговельно-економічного співробітництва має свою класифікацію за видами.

3. Розглянуто методи дослідження торговельно-економічного співробітництва України та ЄС. У роботі використовувалися методи наукового дослідження для вивчення проблем та особливостей розвитку міжнародної торгівлі між двома партнерами. Серед використаних підходів було виділено системний метод, що включає в себе: аналіз та синтез, логічний та історичний метод, статистичний метод, економіко-математичне моделювання. Під час економіко-математичного моделювання було виділено кореляційно-регресійну модель та регресійний аналіз. Доцільним також було використання аналізу сценарного підходу.

4. Охарактеризовано торговельну складову двосторонніх економічних відносин України та ЄС. Визначено, що економічна співпраця України та ЄС є шансом для перспективного розвитку української держави. ЄС – один з найбільших та найголовніших торговельних партнерів України. З роками

обсяг двосторонньої торгівлі товарами та послугами стрімко зростає навіть попри кризи. Було досліджено імпорт та експорт основних товарних складових і послуг обох торговельних партнерів.

5. Проаналізовано інвестиційну складову двосторонніх відносин, що є складною системою зовнішньоекономічних відносин, що формується за допомогою комплексної взаємодії наддержавної, державної та регіональної політики ЄС за допомогою відповідних інструментів співробітництва на кожному з рівнів. Основне очікування від даного співробітництва – сформулювати сприятливі умови для розвитку українського бізнес-клімату, що наразі є одним з найактуальніших питань.

6. Проведено аналіз науково-технічного співробітництва України та ЄС. Визначено, що підписана у 2002 році Угода про науково-технологічну співпрацю між Україною та ЄС дала можливість розкривати та посилювати науково-технологічну співпрацю між партнерами з метою розвитку та зміцнення науки й наукового потенціалу для врегулювання національних та глобальних питань за допомогою рамкових програм, що одночасно є головними інструментами наукової політики ЄС.

7. Досліджено перспективи тенденції економічної взаємодії між Україною та ЄС в умовах російської агресії проти України. У результаті виконаного регресійного аналізу було зроблено прогноз зовнішньої торгівлі товарами та послугами між двома партнерами до 2024 року. У висновку маємо: ріст експорту певних груп товарів з України до країн-членів ЄС; ріст імпорту певних груп товарів з ЄС в Україну; ріст експорту послуг з України до ЄС та зменшення обсягу імпорту послуг в Україну з країн-членів ЄС. Також було виконано кореляційно-регресійний аналіз залежності ВВП України від експорту товарів та послуг до країн ЄС. У результаті досліджень було визначено основні товарні групи та основні види послуг, що сприяють збільшенню ВВП України, а тому – росту економіки держави навіть в умовах російської агресії проти української держави.

8. Визначено перспективи гуманітарного та військового співробітництва України та ЄС. У результаті досліджень було зазначено та доведено фактами, що під час широкомасштабного російського вторгнення країни-члени ЄС проявляли політико-дипломатичну, військово-технічну, фінансово-економічну та гуманітарну допомогу для протистояння України проти РФ. Було зазначено основних країн-членів ЄС, що проявили найбільшу підтримку під час складної ситуації нашої держави.

9. Проаналізовано можливості євроінтеграції України як парадигми торговельно-економічного співробітництва з ЄС. За допомогою Європейської інтеграції можливе запровадження нових реформ та законів, встановлення безвізового режиму з ЄС, надання новітніх адміністративних послуг від сучасних Центрів, можливість отримання державних послуг онлайн через додаток «Дія» без черг, дороги, будівництво яких відбувається відповідно за стандартами ЄС. Торговельно-економічне співробітництво України у складі ЄС може мати перспективу у створенні нових робочих місць, підвищенні заробітної плати завдяки експортним операціям наших товарів на ринки ЄС, маючи високу купівельну спроможність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беззубченко О. А. Оцінка перспектив розвитку міжрегіональних торгово-економічних зав'язків України з країнами ЄС : Вісник МДУ. Серія: Економіка. Маріуполь: МДУ. 2016. № 12. С. 125–134. URL : <http://visnyk-ekonomics.mdu.in.ua/uk/visnik-12.pdf>.
2. Беззубченко О. А. Розвиток міжрегіональних торгово-економічних зав'язків України з країнами ЄС : ББК У5 Б14. 2017. № 30. 30 с. URL : <http://www.kobu.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/0796.pdf#page=30>.
3. Беренда С. В. Європейська система торговельної кумуляції та глобальні ланцюги доданої вартості. Бізнес Інформ. 2015. №3. С. 29–35.
4. Біла С.О. Новітні тренди розвитку глобалізаційних процесів. Вісник університету. 2017. № 33(1). С. 7 – 15. URL : <https://economic-bulletin.com/index.php/journal/article/view/192/200>
5. Воронкова В.Г., Місце і роль України в глобалізаційних процесах сучасності. Вісник. 2019. № 37. URL : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_37_2.pdf
6. Голіков А. П. Міжнародні економічні відносини: підручник. Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2015. 464 с.
7. Горбач Л. Міжнародні економічні відносини: підручник. К. : Кондор, 2015. 263 с.
8. Городніченко Ю.В. Шляхи залучення прямих іноземних інвестицій в Україну. Економічний вісник університету. 2021. № 50. С. 168-173. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2021_50_21
9. Грушовенко Я. А. Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Національний авіаційний університет. К.: 2020. С. 440 – 444.
10. Гук О. В., Мохонько Г. А., Шендерівська Л. П. Тенденції інвестування в Україні. Економіка та суспільство. 2021. № 29. С. 17-28. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-35>

11. Дем'яненко М. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: стан та перспективи : Резонанс. 2017. № 7. С. 4–9. URL : <http://www.nbuviap.gov.ua/images/rezonans/2017/rez7.pdf>
12. Державна служба статистики України. Динаміка експорту-імпорту послуг України за країнами світу. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ/zd/din_rik/din_u/dei_posl07.htm
13. Державна служба статистики України. Статистичні дані зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. Державна служба статистики. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2019 році. Статистичний збірник. Київ. 2020. 62 с. URL : https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/zb_ES_19_ue.pdf
15. Допомога ЄС Україні. Солідарність ЄС з Україною. URL : https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/index_uk
16. Європейський Союз: економіка, політика, право : енцикл. слов. / Андреева О. М. та ін. ; ред. кол. : В. В. Копійка (голова) та ін. К. : Київський університет, 2019. 367 с.
17. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році. URL : https://eu-ua.org/sites/default/files/imce/layout_16_02_final.pdf
18. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 році. URL : <https://euua.org/sites/default/files/inline/files/associationagreementimplementationreport-2018.pdf>
19. І. Нагорняк Деталі нового інвестиційного плану ЄС: можливості та виклики для України. Європейська правда. 2018. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2021/06/14/7083085/>
20. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Економічні підсумки для України 2022. URL : http://www.ier.com.ua/files/Projects/2022/IER_Results_2022.pdf

21. Інформаційні матеріали. Експортна Стратегія України 2017 - 2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text>
22. І. Ю. Матюшенко, С. В. Беренда, В. В. Резніков. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навчальний посібник. Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2015. 496 с.
23. Касич А. О. Стан та перспективи торговельних відносин України з країнами Європейського Союзу : науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. №. 13(3). С. 23–28. URL : [file:///C:/Users/HP/Downloads/Nvkhdu_en_2015_13\(3\)_7.pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/Nvkhdu_en_2015_13(3)_7.pdf)
24. Міжнародні економічні відносини: практикум : навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / за ред. проф. О. І. Шниркова. Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2017. 183 с.
25. Міністерство економіки України. Регламент про тимчасову лібералізацію торгівлі між Україною та ЄС. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=351bbe54-d274-4a71-9141-58023629451c>
26. Національний банк України. Операції за інструментами прямих інвестицій за регіонами, країнами світу та видами економічної діяльності. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
27. О. В. Полгородник. Проблеми інтеграції України до Європейського економічного простору та шляхи їх подолання. Донбаська державна машинобудівна академія МОН України. Ефективна економіка. Краматорськ: 2015. № 12. С. 1-7. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5837>
28. Організація допомоги Україні. Відбудова України: принципи та політика : CEPR Press. Паризький звіт. / за ред. Ю. Городніченка, І. Сологуб, Б. Ведер ді Мауро : Б. Айхенгрін, Б. Рашкован, 2022. 508 с.
29. Офіційний сайт ЄС. URL : <https://europa.eu>
30. Офіційний сайт Європейського Союзу. Європейська Комісія: стратегія Європи 2020. URL : <https://ec.europa.eu/info/business-economy->

[euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en](https://ec.europa.eu/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en)

31. Офіційний сайт Європейського Союзу. European Commission, 2022. «Ukraine: Commission presents plans for the Union’s immediate response to address Ukraine’s financing gap and the longer-term reconstruction.». URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3121.

32. Офіційний сайт Представництва Євросоюзу в Україні. URL : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_en.htm

33. Пашков М. Євроінтеграція в умовах війни: виклики та перспективи: аналітична доповідь. URL : <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf>

34. Платформа громадського суспільства України. Імплементація євроінтеграційних реформ у сфері науки й технологій : доповідь Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС: аналітичний звіт. К.: 2017. 56 с. URL : https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Science_all.pdf

35. Показники прямих іноземних інвестицій у світі. Спеціальні економічні регіони. World investment report – 2019. Special economic zones. URL : https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2019_en.pdf

36. Постійне представництво України при Раді Європи. Співробітництво. Плани дій Ради Європи для України 2023. URL : <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/plani-dij-radi-yevropi-dlya-ukrayini>

37. Представництво України при Європейському Союзі Співробітництво у воєнно-політичній, військовій та військово-технічній сферах 2021. URL : <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/spivpracya-ukrayina-yes-u-ramkah-spilnoyi-politiki-bezpeki-i-oboroni>

38. Причепя І. В., Сметанюк О. А., Ратушняк О. Г. Інвестиційна політика європейського союзу в межах зовнішньоекономічних зв'язків з Україною. Ефективна економіка. 2020. № 5. С. 1-10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_5_34
39. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій : Закон України від 23.05.2017 № 2058-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. №2058.
40. Програма «Відбудова України». URL : <https://rebuildukraine.in.ua/>
41. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 21.12.2016. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 3.
42. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
43. Пурій Г.М. Сучасний стан та основні тенденції залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Інфраструктура ринку. 2020. № 44. С. 199-203. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/44_2020_ukr/35.pdf
44. Ричка М.А., Ільченко А.О. Аналіз іноземного інвестування України в глобалізаційних процесах. Інфраструктура ринку. 2020. № 42. С. 53-64. URL: http://marketinfr.od.ua/journals/2020/42_2020_ukr/10.pdf
45. Савченко В. Угода про асоціацію з ЄС: шляхи реалізації переваг. Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал. 2016. № 2 (6). С. 24-34.
46. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 268 с
47. Співпраця Європейського Союзу з країнами Східного партнерства: Азербайджаном, Білоруссю, Вірменією, Грузією, Республікою Молдова та Україною. ЄС підтримує Україну: від санкцій до військової та гуманітарної допомоги. URL : <https://euneighbourseast.eu/uk/news/explainers/yak-yes-pidtrymuje-ukrayinu-vid-sankcij-do-vijskovoyi-ta-gumanitarnoyi-dopomogy/>

48. Стрілець Б. В., Двосторонні інвестиційні договори між Україною та державами-членами Європейського Союзу. ПУЕТ. 2020. С. 14-16. URL : <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/9743>

49. Товарна структура зовнішньої торгівлі з країнами ЄС. Офіційний сайт державної статистики України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/tsztt_ES/tsztt_ES_u/tsztt_ES_3_19_u.htm

50. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 30.11.2015. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

51. Український центр економічних та політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Проект «Україна на шляху до ЄС: реалії та перспективи». URL : https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf

52. Ю. Надвірнянський. Міжнародна інвестиційна діяльність між Україною та Європейським Союзом. Вісник Хмельницького національного університету : Економічні науки. 2022. № 6(2). С. 136-141. URL : <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-312-62-25.pdf>

53. Ярош-Дмитренко Л. О. Зовнішньоторговельні відносини України з країнами Євросоюзу у контексті інтеграції до європейського економічного простору. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. №. 25(1). С. 48–52. URL : <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1398/1389>

54. Center for Economic Strategy. 2022. «Україна після перемоги: Бачення України 2030.». URL : <https://ces.org.ua/ukraine-after-victory/>

55. Fedder, Marcus. 2022. «Innovative Finance Can Help Rebuild Ukraine,» Project Syndicate, August 19, 2022. URL : <https://www.project-syndicate.org/insights/marcus-fedder-innovative-finance-can-help-rebuild-ukraine-2022-08-19>

syndicate.org/commentary/ukraine-postwar-reconstruction-two-financial-innovations-by-marcus-fedder-2022-08

56. German Marshall Fund. 2022. «Designing Ukraine’s Recovery in the Spirit of the Marshall Plan». URL : <https://www.gmfus.org/news/designing-ukraines-recovery-spirit-marshall-plan>.

57. Imad A. Moosa and Ebrahim Merza. (2022) The effect of COVID 19 on foreign direct investment inflows: stylised facts and some explanations. Future Business Journal 8. Article number: 20. URL: <https://doi.org/10.1186/s43093-022-00129-5> ; URL: <https://fbj.springeropen.com/articles/10.1186/s43093-022-00129-5>

58. Kovalenko R. Trade relations of Ukraine and European Union: european integration aspect // Journal L'Association 1910 «Sepike», Poitiers, France; Osthofen, Deutschland; Los Angeles, USA. 2015. № 10. P. 91-95

59. The official site of European Commission. Investment URL : <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/investment/>

60. Ukraine and the EU. European Union External Action. Delegation of the European Union to Ukraine. URL : https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/1937/ukraine-and-eu_en